

ભાગીદારી : વિષય-પ્રવેશ (Introduction to Partnership)

1. પ્રસ્તાવના	7. સ્થિર મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ અને અસ્થિર મૂડી ખાતાંની
2. ભાગીદારીનો અર્થ અને વ્યાખ્યા	પદ્ધતિ વચ્ચેનો તફાવત
3. ભાગીદારીનાં લક્ષણો	8. ભાગીદારોનાં ઉપાડ ખાતાં
4. ભાગીદારી કરારનામું (ખતપત્ર)	9. નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું
5. ભાગીદારી કરારનામા(ખતપત્ર)ની ગેરહાજરીમાં હિસાબોને અસર કરતી ભારતીય ભાગીદારી કાયદા 1932ની જોગવાઈઓ	10. નફા-નુકસાન ખાતાં અને નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતાં વચ્ચેનો તફાવત
6. ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં	11. વિશિષ્ટ ઉદાહરણો
	- સ્વાધ્યાય

1. પ્રસ્તાવના (Introduction)

વૈયક્તિક માલિકોની પેઢીની મૂડી અને સંચાલનશક્તિની મર્યાદાઓએ ભાગીદારી સ્વરૂપને જન્મ આપ્યો. ભાગીદારીનાં જન્મનાં કારણોમાં નીચે દર્શાવેલ કારણોનો સમાવેશ થઈ શકે :

(i) એક વ્યક્તિ પાસે ધંધા માટે પૂરતાં પ્રમાણમાં નાણાં હોય, પરંતુ વેપાર માટે જરૂરી કુશળતા ન હોય. (ii) વ્યક્તિ પાસે જરૂરી કુશળતા હોય પરંતુ પૂરતાં પ્રમાણમાં નાણાં ન હોય. (iii) ધંધાનું જોખમ વહેંચવાનું હોય વગેરે. ધંધો મોટા પાયા પર ચલાવવા અને તેનો વિકાસ કરવા એક કરતાં વધુ વ્યક્તિઓ, વધુ મૂડી, કુશળતા તથા સંચાલનશક્તિની જરૂરિયાત ઊભી થાય છે. આવા સંજોગોમાં એક કરતાં વધારે વ્યક્તિઓ બેગી મળી ઉપરોક્ત બધી બાબતોનો સમન્વય કરી અને એક બીજાની પૂરક બની ધંધો શરૂ કરે તેવી ધંધાકીય વ્યવસ્થાનું સ્વરૂપ એટલે ‘ભાગીદારી’.

2. ભાગીદારીનો અર્થ અને વ્યાખ્યા (Meaning and Definition of Partnership)

ભારતીય ભાગીદારી કાયદા 1932ની કલમ-4 મુજબ “ભાગીદારી એ એવી વ્યક્તિઓ વચ્ચેનો સંબંધ છે કે જેઓ બધા દ્વારા અથવા બધા વતી તેમનામાંની કોઈ એક વ્યક્તિ દ્વારા ચલાવાતા ધંધાનો નફો વહેંચવા સંમત થયા હોય.”

જે વ્યક્તિઓ ભાગીદારીમાં જોડાય તેઓ વ્યક્તિગત રીતે ‘ભાગીદાર’ (Partner) કહેવાય અને સામૂહિક રીતે પેઢી કહેવાય.

ઉપરોક્ત વ્યાખ્યા પરથી કહી શકાય કે, કરાર કરવાને લાયક હોય તેવી બે કે તેથી વધારે વ્યક્તિઓ નફો કમાવવાના હેતુથી કાયદેસરનો ધંધો કરે તેને ભાગીદારી કહેવાય.

ભાગીદારીમાં જોડાયેલી વ્યક્તિઓ દ્વારા સંયુક્ત રીતે ચલાવાતા ધંધાને ‘ભાગીદારી પેઢી’ (Partnership firm) કહેવાય.

3. ભાગીદારીનાં લક્ષણો (Characteristics of Partnership)

(1) કરારથી અસ્તિત્વ : ભાગીદારી કરારથી અસ્તિત્વમાં આવે છે. ભાગીદારી કરાર લેખિત અથવા મૌખિક હોઈ શકે, પરંતુ લેખિત કરાર વધુ ઈચ્છનીય અને હિતાવહ છે.

(2) નફાનો હેતુ : ભાગીદારી નફો કરવાના અને વહેંચવાના હેતુથી શરૂ કરવામાં આવે છે. ભાગીદારો વચ્ચે નફા કે નુકસાનની વહેંચણી નક્કી કરેલા પ્રમાણમાં કરવામાં આવે છે. જો કરારમાં જોગવાઈ ન હોય તો ભાગીદારી કાયદા પ્રમાણે સરખા પ્રમાણમાં નફો કે નુકસાન વહેંચવામાં આવે છે.

(3) કાયદેસરનો ધંધો : ભાગીદારી પેઢી કાયદેસરનો ધંધો ચલાવવા માટે અસ્તિત્વમાં આવે છે.

(4) એકબીજાનો એજન્ટ : ભાગીદારી પેઢીનો ધંધો બધા ભાગીદારો સાથે મળીને અથવા બધા વતી કોઈ એક અથવા વધુ ભાગીદારો ચલાવે છે. આમ, દરેક ભાગીદાર એકબીજા ભાગીદારનો પ્રતિનિધિ (Agent) ગણાય છે.

(5) સંખ્યા : કંપની ધારા 2013ની કલમ 464 પ્રમાણે ભાગીદારી પેઢીમાં ભાગીદારોની સંખ્યા 100થી વધુ નહીં રીતે સરકાર નક્કી કરે તે મુજબની રહેશે. હાલમાં કંપની (Miscellaneous) નિયમ 2014 મુજબ નિયમ 10 પ્રમાણે સરકારે ભાગીદારોની મહત્તમ સંખ્યા 50 નક્કી કરેલ છે.

(6) અમર્યાદિત જવાબદારી : ભાગીદારીના કાયદા મુજબ પેઢીનું દેવું જો પેઢીની મિલકતોમાંથી ચૂકવી શકાય તેમ ન હોય તો ભાગીદારોની અંગત મિલકતો વેચીને પણ પેઢીની જવાબદારી ચૂકવવામાં આવે છે. દરેક ભાગીદાર સંયુક્ત અને વ્યક્તિગત રીતે ભાગીદારી પેઢી માટે જવાબદાર ગણાય છે. આમ, દરેક ભાગીદારની જવાબદારી અમર્યાદિત ગણાય છે.

(7) પેઢીની માલિકી અને સંચાલન : ભાગીદારો ધંધાના માલિકો હોય છે અને તેઓ જ ધંધાનું સંચાલન કરે છે. ભાગીદારી પેઢીનું સંચાલન બધા જ ભાગીદારો અથવા બધા વતી કોઈ એક અથવા વધુ ભાગીદારો કરે છે.

4. ભાગીદારી કરારનામું (ખતપત્ર) (Partnership Deed)

ભાગીદારી કરારથી અસ્તિત્વમાં આવે છે. ભાગીદારીના કાયદાની જોગવાઈઓની મર્યાદામાં રહીને ભાગીદારો કરાર કરે છે. ભાગીદારી પેઢી શરૂ કરતી વખતે ભાગીદારોને સર્વસંમત હોય તે પ્રકારનું “ભાગીદારી કરારનામું” તૈયાર કરવામાં આવે છે. ભાગીદારીનો કરાર લેખિત કે મૌખિક હોઈ શકે. ભાગીદારી અંગેનો લેખિત કરાર એ ભાગીદારી કરારનામું કહેવાય છે. લેખિત કરારનામું વધુ ઈચ્છનીય અને હિતાવહ હોય છે, કારણ કે ભાગીદારો વચ્ચે ભવિષ્યમાં કોઈ ગેરસમજ કે વિવાદ ઊભો થાય તો ભાગીદારી કરારનામામાં કરેલ જોગવાઈઓ મુજબ તેનો ઉકેલ લાવી શકાય.

ભાગીદારી કરારનામું એ ભાગીદારી પેઢીનું વહીવટી બંધારણ છે, જેમાં પેઢીના વહીવટ અંગેની જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે. ભાગીદારી કરારનામામાં સામાન્ય રીતે નીચેની બાબતોનો સમાવેશ કરી શકાય :

(1) ભાગીદારોની વિગતો : ભાગીદારોનાં નામ, સરનામાં અને અન્ય વિગતો અંગે માહિતી આપવામાં આવે છે.

(2) પેઢીની વિગતો : પેઢીનું નામ અને સ્થળ અંગેની વિગતોનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે.

(3) ધંધાનો પ્રકાર : પેઢીના ધંધાના પ્રકાર અંગેની માહિતી અહીં આપવામાં આવે છે.

(4) ભાગીદારીનો આરંભ : ભાગીદારી પેઢી કઈ તારીખથી અસ્તિત્વમાં આવશે તે અંગેની વિગતોનો કરારનામામાં સમાવેશ કરવામાં આવે છે.

(5) મૂડી : દરેક ભાગીદારે પેઢીમાં કેટલી મૂડી લાવવી તેનો ઉલ્લેખ ભાગીદારી કરારનામામાં કરવામાં આવે છે. દરેક ભાગીદારે મૂડી લાવવી ફરજિયાત નથી.

(6) મૂડી પર વ્યાજ : ભાગીદારે પેઢીમાં રોકેલ મૂડી પર વ્યાજ આપવું કે નહિ, આપવું હોય તો કેટલા ટકા આપવું તેનો ઉલ્લેખ ભાગીદારી કરારનામામાં કરવામાં આવે છે. જો ભાગીદારી કરારમાં જોગવાઈ ન હોય તો ભાગીદારોને મૂડી પર વ્યાજ આપવામાં આવતું નથી.

(7) ઉપાડ : દરેક ભાગીદાર પેઢીમાંથી વધુમાં વધુ કેટલી રકમ ઉપાડી શકે તેનો ઉલ્લેખ ભાગીદારી કરારનામામાં કરવામાં આવે છે.

(8) ઉપાડ પર વ્યાજ : ભાગીદારોએ વર્ષ દરમિયાન પેઢીમાંથી કરેલા ઉપાડ પર કેટલા ટકા લેખે વ્યાજ વસૂલ કરવાનું છે, તેનો ઉલ્લેખ ભાગીદારી કરારનામામાં કરવામાં આવે છે. ભાગીદાર પાસેથી ઉપાડ પર વ્યાજ વસૂલ કરવા અંગે ભાગીદારી કાયદામાં કોઈ જોગવાઈ નથી. ઉપાડ પર વ્યાજ વસૂલ કરવાનું હોય, તો ભાગીદાર કરારમાં આ અંગે જોગવાઈ કરવી પડે.

(9) નફા-નુકસાનની વહેંચણી : ધંધાનો નફો કે નુકસાન ભાગીદારો વચ્ચે કયા પ્રમાણમાં વહેંચવો તેની જોગવાઈ કરારનામામાં કરવામાં આવે છે. જો કરારનામામાં જોગવાઈ ન હોય તો ભાગીદારી કાયદા મુજબ સરખા હિસ્સે નફો કે નુકસાન વહેંચવામાં આવે છે.

(10) ભાગીદારને પગાર, બોનસ, કમિશન કે મહેનતાણાં : ભાગીદારીના કાયદામાં ભાગીદારોને પગાર, બોનસ, કમિશન કે મહેનતાણાં આપવા અંગે કોઈ જોગવાઈ નથી. પરંતુ કોઈ ભાગીદાર પેઢીમાં સક્રિય રીતે સંચાલનમાં ભાગ લેતો હોય, તો તેને પગાર, બોનસ, કમિશન કે મહેનતાણાં ચૂકવવાનું હોય, તો તે અંગેનો ઉલ્લેખ કરારનામામાં કરવામાં આવે છે.

(11) ભાગીદારે પેઢીને આપેલ લોન પર વ્યાજ : ભાગીદારે પેઢીને લોન આપી હોય, તો તેના પર કેટલા ટકા વ્યાજ આપવું તેનો ઉલ્લેખ કરારનામામાં કરવામાં આવે છે. જો ભાગીદારી કરારનામામાં ઉલ્લેખ ન હોય તો ભાગીદારીના કાયદાની જોગવાઈ મુજબ ભાગીદારે પેઢીને આપેલ લોન પર વાર્ષિક 6 % વ્યાજ ચૂકવવામાં આવે છે. ભાગીદારે આપેલ લોનનું વ્યાજ ધંધાનો ખર્ચ ગણવામાં આવે છે. તેથી તેને નફાનુક્સાન ખાતે ઉધારવામાં આવે છે.

(12) પાઘડી : નવા ભાગીદારના પ્રવેશ સમયે કે જૂના ભાગીદારની નિવૃત્તિ કે મૃત્યુ સમયે પેઢીની પાઘડીની ગણતરી કઈ રીતે કરવી તેનો ઉલ્લેખ ભાગીદારી કરારનામામાં કરવામાં આવે છે.

(13) પ્રવેશ-નિવૃત્તિ : જ્યારે કોઈ નવા ભાગીદારને પેઢીમાં પ્રવેશ આપવામાં આવે અથવા કોઈ જૂનો ભાગીદાર પેઢીમાંથી નિવૃત્ત થાય કે મૃત્યુ પામે ત્યારે તે અંગે કઈ શરતો રાખવી તેનો ઉલ્લેખ ભાગીદારી કરારનામામાં કરવામાં આવે છે.

(14) પેઢીનું વિસર્જન : ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન કયા સંજોગોમાં કરવું અને તે માટે કઈ કાર્યવાહી કરવી તેનો ઉલ્લેખ ભાગીદારી કરારનામામાં કરવામાં આવે છે.

આવકવેરા ધારા 1961ની કલમ 40(b) પ્રમાણે ભાગીદારી પેઢીના ફક્ત સક્રિય ભાગીદારને પગાર, મહેનતાણાં, કમિશન, બોનસ અથવા અન્ય કોઈ પણ ચૂકવેલ રકમ કપાત તરીકે બાદ મળે છે.

આવકવેરા ધારાની કલમ 40(b)માં જણાવ્યા પ્રમાણે કોઈ પણ ભાગીદારને ચૂકવવાપાત્ર કોઈ પણ વ્યાજની રકમ અંગે કરારનામામાં જોગવાઈ ન હોય તો આ કપાતો અમાન્ય થઈ શકે છે. તેથી કરારનામામાં આ અંગેની જોગવાઈ હોવી હિતાવહ છે. આવકવેરા ધારાની કલમ 40(b)(iv) પ્રમાણે ભાગીદારોને 12 % કરતાં વધુ ચૂકવેલ વ્યાજ કપાત તરીકે બાદ મળશે નહિ. કરારનામા પ્રમાણે 12 % કરતાં વધુ વ્યાજ ચૂકવી શકાય પણ કપાત તરીકે 12 % કરતાં વધુ ચૂકવેલ વ્યાજની રકમ કપાત તરીકે બાદ મળશે નહિ.

નોંધ : આવકવેરા ધારાની કલમો વિદ્યાર્થીઓની સમજ માટે આપેલ છે. પરીક્ષામાં અપેક્ષિત નથી.

5. ભાગીદારી કરારનામા(ખતપત્ર)ની ગેરહાજરીમાં હિસાબોને અસર કરતી ભારતીય ભાગીદારી કાયદા 1932ની જોગવાઈઓ (Provisions of Indian Partnership Act 1932, Pertaining to Accounting Treatments in Absence of Partnership Deed)

જો ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારોએ કરારનામું કરેલ ન હોય અથવા કરારનામામાં સ્પષ્ટતા ન હોય તો ભારતીય ભાગીદારી કાયદા 1932માં પેઢીના હિસાબોને અસર કરતી જોગવાઈઓ નીચે મુજબ છે :

(1) પેઢીના દરેક ભાગીદારે પેઢીમાં લાવવાની મૂડી પરસ્પર સમજૂતીથી નક્કી થાય છે. કાયદામાં આ અંગે કોઈ બંધન નથી. દરેક ભાગીદારે મૂડી લાવવી ફરજિયાત નથી.

(2) ભાગીદારને મૂડી પર વ્યાજ આપી શકાય નહિ.

(3) ભાગીદારો વચ્ચે નફાનુક્સાનની વહેંચણી સરખા હિસ્સે થાય છે.

(4) ભાગીદારે પેઢીમાંથી કરેલ ઉપાડ પર વ્યાજ વસૂલ કરાય નહિ.

(5) ભાગીદારને પગાર, બોનસ, કમિશન કે મહેનતાણાં આપી શકાય નહિ.

(6) ભાગીદારે પેઢીને આપેલ લોન પર વાર્ષિક 6 % લેખે વ્યાજ આપવું પડે.

(7) જો કોઈ ભાગીદારે પેઢી માટે વાજબી ખર્ચ કરેલ હોય, તો તે મજરે મેળવવાનો તેને અધિકાર છે.

6. ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં (Capital Accounts of Partners)

ભાગીદારે પેઢી સાથે કરેલા વ્યક્તિગત વ્યવહારો નોંધવા માટે ભાગીદારી પેઢીના ચોપડે દરેક ભાગીદારનું મૂડી ખાતું તૈયાર કરવામાં આવે છે. ભાગીદાર શરૂઆતમાં જે રકમ મૂડી તરીકે લાવે તે અને કોઈ પણ કારણથી ભાગીદારની મૂડીમાં વધારો કરતાં વ્યવહારો મૂડી ખાતાંમાં જમા બાજુ પર અને મૂડીમાં ઘટાડો કરતાં વ્યવહારો મૂડી ખાતાંમાં ઉધાર બાજુ પર નોંધવામાં આવે છે.

ભાગીદારી પેઢીમાં ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં રાખવાની બે પદ્ધતિઓ છે :

(1) અસ્થિર (હંગામી) મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ (Fluctuating Capital Account Method)

(2) સ્થિર (કાયમી) મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ (Fixed Capital Account Method)

(1) અસ્થિર (હંગામી) મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ (Fluctuating Capital Account Method) : ભાગીદારનાં મૂડી

ખાતાં રાખવાની જે પદ્ધતિમાં ભાગીદારના મૂડી ખાતાંની વર્ષની શરૂઆતની બાકી અને આખરની બાકીમાં ફેરફાર જોવા મળતો હોય તેને અસ્થિર અથવા હંગામી મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ કહેવાય છે. આ પદ્ધતિમાં ભાગીદારના પેઢી સાથેના બધા જ વ્યવહારો નોંધવા માટે પેઢીના ચોપે ફક્ત મૂડી ખાતું જ રાખવામાં આવે છે.

મૂડી ખાતાંમાં જમા બાજુ પર શરૂઆતની મૂડી, વર્ષ દરમિયાન લાવવામાં આવેલ વધારાની મૂડી, મૂડી પર વ્યાજ, પગાર, બોનસ, કમિશન કે મહેનતાણું, વહેંચણીપાત્ર નફામાં તેનો ભાગ જમા કરવામાં આવે છે. જ્યારે ઉપાડ, ઉપાડ પર વ્યાજ, વહેંચણીપાત્ર ખોટમાં તેનો ભાગ ઉધારવામાં આવે છે. આ રીતે ભાગીદારના મૂડી ખાતાંમાં રકમ જમા-ઉધાર થાય છે. પરિણામે ભાગીદારના મૂડી ખાતાંની વર્ષની શરૂઆતની બાકીમાં વર્ષ દરમિયાન અને અંતે વધારો કે ઘટાડો થાય છે. આ રીતે મૂડી ખાતાંની બાકીમાં દર વર્ષ ફેરફાર થાય છે. તેથી આ રીતે મૂડી ખાતું રાખવાની પદ્ધતિને અસ્થિર અથવા હંગામી મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

ભાગીદારો અને ભાગીદારી પેઢી વચ્ચેના તમામ વ્યવહારો ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે નોંધવામાં આવે છે. આ પદ્ધતિમાં ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની બાકી જમા અથવા ઉધાર હોય છે. જો મૂડી ખાતાંની જમા બાકી હોય તો પાકા સરવૈયામાં મૂડી-દેવાં બાજુ અને ઉધાર બાકી હોય તો મિલકત-લેણાં બાજુ દર્શાવવામાં આવે છે. અસ્થિર મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ અનુસાર ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંનો નમૂનો નીચે મુજબ છે :

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

તારીખ	વિગત	A રકમ (₹)	B રકમ (₹)	તારીખ	વિગત	A રકમ (₹)	B રકમ (₹)	જમા
*	બાકી આગળ લાવ્યા (મૂડી ખાતાંની શરૂની ઉધાર બાકી) ઉપાડ ખાતે (રોકડ/બેન્ક/અન્ય મિલકત ખાતે) ઉપાડ પર વ્યાજ ખાતે ન.નુ. ફાળવણી ખાતે	.....	.....	*	બાકી આગળ લાવ્યા (મૂડી ખાતાંની શરૂની જમા બાકી) રોકડ/બેન્ક/અન્ય મિલકત ખાતે (વધારાની મૂડી) મૂડી પર વ્યાજ ખાતે પગાર ખાતે બોનસ ખાતે	.....	.....	.....
**	(વહેંચણીપાત્ર ખોટ)	.....	.....		કમિશન ખાતે	.....	.....	
***	બાકી આગળ લઈ ગયા (મૂડી ખાતાંની આખરની જમા બાકી)	.....	.....	**	મહેનતાણાં ખાતે ન.નુ. ફાળવણી ખાતે (વહેંચણીપાત્ર નફો)	.....	.....	
		.....	.....	***	બાકી આગળ લઈ ગયા (મૂડી ખાતાંની આખરની ઉધાર બાકી)	.....	.....	
		.....	.....			.....	.....	

* બાકી આગળ લાવ્યાની ઉધાર બાકી અથવા જમા બાકી હોય.

** વહેંચણીપાત્ર ખોટ અથવા વહેંચણીપાત્ર નફો બેમાંથી એક જ હોય.

*** બાકી આગળ લઈ ગયાની ઉધાર બાકી અથવા જમા બાકી હોય.

(2) स्थिर (कायमी) मूडी खातांनी पद्धति (Fixed Capital Account Method) : भागीदारनां मूडी खातां राखवानी जे पद्धतिमां सामान्य रीते भागीदारना मूडी खातांनी वर्षनी शुरुआतनी बाकी अने आभरनी बाकीमां फेरफार जोवा मળतो न होय तेने स्थिर अथवा कायमी मूडी खातांनी पद्धति कहेवाय छे. आ पद्धतिमां भागीदारना पेढी साथेना बधा जे व्यवहारो नोंधवा माटे पेढीना चोपडे बे खातां राखवामां आवे छे :

(A) भागीदारनुं मूडी खातुं (Partner's Capital Account)

(B) भागीदारनुं चालु खातुं (Partner's Current Account)

(A) भागीदारनुं मूडी खातुं (Partner's Capital Account) : आ पद्धतिमां सामान्य रीते भागीदारना मूडी खातांनी वर्षनी शुरुआतनी जे बाकी होय ते जे बाकी वर्षना अंते पछा होय छे. सिवाय के भागीदार कायमी रीते वधारानी रकम मूडी तरीके लावे अथवा धंधामांथी मूडीनो उपाड करे तो जे भागीदारना मूडी खातांनी वर्षनी शुरुआतनी अने आभरनी बाकीमां फेरफार जोवा मगे. आ पद्धतिमां भागीदारोनां मूडी खातांनी जमा बाकी होय छे. स्थिर मूडी खातांनी जमा बाकी पाका सरवैयामां मूडी-टेवां बाजु दर्शाववामां आवे छे. कायमी मूडी सिवायना अन्य व्यवहारो चालु खातांमां नोंधवामां आवे छे. स्थिर (कायमी) मूडी पद्धतिए भागीदारोना मूडी खातांनो नमूनो नीये मुजब छे :

भागीदारोनां मूडी खातां

उधार

जमा

तारीख	विगत	A रकम (₹)	B रकम (₹)	तारीख	विगत	A रकम (₹)	B रकम (₹)
.....	रोकड/बोन्क/अन्य मिलक्त खाते (वधारानी मूडी लट्ठ गया)	.....	.....	.....	बाकी आगण लाव्या (शुरुनी जमा बाकी)	.....	.....
.....	बाकी आगण लट्ठ गया (आभरनी जमा बाकी)	.....	.....	.....	रोकड/बोन्क/अन्य मिलक्त खाते (वधारानी मूडी लाव्या)	.....	.....
		.....	.....			.....	.....

(B) भागीदारनुं चालु खातुं (Partner's Current Account) : भागीदारी पेढीमां स्थिर मूडी खातांनी पद्धतिमां भागीदारना पेढी साथेना कायमी मूडी सिवायना अन्य व्यवहारो नोंधवा माटे तैयार करवामां आवता खातांने भागीदारनुं चालु खातुं कहेवामां आवे छे. चालु खातांनी जमा बाजु पर चालु खातांनी शुरुआतनी जमा बाकी, मूडी पर व्याज, चालु खातांनी जमा बाकी पर व्याज, पगार, बोनस, कमिशन, महेनताणु अने वहेंचणीपात्र नफ्नानो भाग नोंधवामां आवे छे. चालु खातांनी उधार बाजु पर चालु खातांनी शुरुआतनी उधार बाकी, उपाड, उपाड पर व्याज, चालु खातांनी उधार बाकी पर व्याज अने वहेंचणीपात्र खोटमां भाग नोंधवामां आवे छे. चालु खातांनी आभरनी बाकी जमा के उधार होय छे. चालु खातांनी आभरनी बाकी जे जमा बाकी होय तो पाका सरवैयामां मूडी-टेवां बाजु अने उधार बाकी होय तो मिलक्त-लेणां बाजु दर्शाववामां आवे छे. भागीदारोना चालु खातांनो नमूनो पाना नंबर 6 पर दर्शावेल छे :

ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાં

ઉધાર

જમા

તારીખ	વિગત	A રકમ (₹)	B રકમ (₹)	તારીખ	વિગત	A રકમ (₹)	B રકમ (₹)
.....	બાકી આગળ લાવ્યા (ચાલુ ખાતાંની શરૂની ઉધાર બાકી) ઉપાડ ખાતે (રોકડ/બેન્ક/અન્ય મિલકત ખાતે) ઉપાડ પર વાજ ખાતે ચાલુ ખાતાંની ઉધાર બાકીના વાજ ખાતે ન.નુ. ફાળવણી ખાતે (વહેંચણીપાત્ર ખોટમાં ભાગ) બાકી આગળ લઈ ગયા (ચાલુ ખાતાંની આખરની જમા બાકી)	.....	.....	.....	બાકી આગળ લાવ્યા (ચાલુ ખાતાંની શરૂની જમા બાકી) મૂડી પર વાજ ખાતે ચાલુ ખાતાંની જમા બાકીના વાજ ખાતે પગાર ખાતે બોન્સ ખાતે કમિશન ખાતે મહેનતાણાં ખાતે ન.નુ. ફાળવણી ખાતે (વહેંચણીપાત્ર નફમાં ભાગ) બાકી આગળ લઈ ગયા (ચાલુ ખાતાંની આખરની ઉધાર બાકી)	.....	.....
		.....	.....			.....	.....

નોંધ : જો દાખલામાં ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાં આપવામાં આવ્યા ન હોય અને મૂડી ખાતાં અંગે કોઈ પણ સ્પષ્ટતા ન હોય તો મૂડી ખાતાં અસ્થિર મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિએ રાખવાનાં હોય છે.

7. સ્થિર મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ અને અસ્થિર મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ વચ્ચેનો તફાવત (Difference Between Fixed Capital Account Method and Fluctuating Capital Account Method)

તફાવતના મુદ્દા	સ્થિર (કાયમી) મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ	અસ્થિર (હંગામી) મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ
(1) અર્થ	ભાગીદારનાં મૂડી ખાતાં રાખવાની જે પદ્ધતિમાં સામાન્ય રીતે ભાગીદારના મૂડી ખાતાંની વર્ષની શરૂઆતની બાકી અને આખરની બાકીમાં ફેરફાર જોવા મળતો હોય તેને સ્થિર અથવા કાયમી મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ કહેવાય છે.	ભાગીદારનાં મૂડી ખાતાં રાખવાની જે પદ્ધતિમાં ભાગીદારના મૂડી ખાતાંની વર્ષની શરૂઆતની બાકી અને આખરની બાકીમાં ફેરફાર જોવા મળતો હોય તેને અસ્થિર અથવા હંગામી મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ કહેવાય છે.
(2) ખાતાં	આ પદ્ધતિમાં ભાગીદારના પેઢી સાથેના બધા જ વ્યવહારો નોંધવા માટે પેઢીના ચોપડે બે ખાતાં - (1) મૂડી ખાતું અને (2) ચાલુ ખાતું તૈયાર કરવામાં આવે છે.	આ પદ્ધતિમાં ભાગીદારના પેઢી સાથેના બધા જ વ્યવહારો નોંધવા માટે પેઢીના ચોપડે ફક્ત 'મૂડી ખાતું' જ તૈયાર કરવામાં આવે છે.

તફાવતના મુદ્રા	સ્થિર (કાયમી) મૂડી ખાતાની પદ્ધતિ	અસ્થિર (હંગામી) મૂડી ખાતાની પદ્ધતિ
(3) વ્યવહારોની નોંધ	આ પદ્ધતિમાં મૂડી અને મૂડીમાં થતા કાયમી ફેરફારો ‘મૂડી ખાતાં’માં અને કાયમી મૂડી સિવાયના અન્ય વ્યવહારો ‘ચાલુ ખાતાં’માં નોંધવામાં આવે છે.	આ પદ્ધતિમાં મૂડી અને અન્ય વ્યવહારો ‘મૂડી ખાતાં’માં નોંધવામાં આવે છે.
(4) મૂડીનું વ્યાજ	સામાન્ય રીતે આ પદ્ધતિમાં મૂડીની રકમ દર વર્ષે એકસરખી રહેતી હોવાથી (જો કાયમી ફેરફાર ન હોય તો) મૂડીનું વ્યાજ દર વર્ષે એકસરખું રહે છે.	આ પદ્ધતિમાં મૂડીની રકમ દર વર્ષે બદલાતી હોવાથી મૂડીનું વ્યાજ દર વર્ષે બદલાતું રહે છે.
(5) ખાતાની બાકી	સ્થિર મૂડી ખાતાની હંમેશાં જમા બાકી હોય છે, જ્યારે ચાલુ ખાતાની ઉધાર બાકી કે જમા બાકી હોઈ શકે.	મૂડી ખાતાની સામાન્ય રીતે જમા બાકી હોય છે, પરંતુ આ પદ્ધતિમાં મૂડી ખાતાની ઉધાર બાકી પણ હોઈ શકે.
(6) પાકા-સરવૈયામાં નોંધ	સ્થિર મૂડી ખાતાની જમા બાકી હોવાથી પાકા-સરવૈયામાં મૂડી-દેવાં બાજુ દર્શાવવામાં આવે છે. જો ચાલુ ખાતાની જમા બાકી હોય તો પાકા-સરવૈયામાં મૂડી-દેવાં બાજુ અને ઉધાર બાકી હોય તો મિલકત-લેણાં બાજુ દર્શાવવામાં આવે છે.	જો મૂડી ખાતાની જમા બાકી હોય તો પાકા-સરવૈયામાં મૂડી-દેવાં બાજુ અને ઉધાર બાકી હોય તો મિલકત-લેણાં બાજુ દર્શાવવામાં આવે છે.

8. ભાગીદારોનાં ઉપાડ ખાતાં (Drawing Accounts of Partners)

ભાગીદારી પેઢીમાં ભાગીદાર પોતાના અંગત ઉપયોગ માટે રોકડ, માલ કે મિલકત લઈ જાય તો આ રકમને ભાગીદારનો ઉપાડ કહેવામાં આવે છે. ભાગીદારે પેઢીમાંથી કરેલા ઉપાડને ઉપાડ ખાતે ઉધારવામાં આવે છે. જો કરારનામામાં જોગવાઈ હોય તો ઉપાડ પર વ્યાજની રકમ પણ ઉપાડ ખાતે ઉધારવામાં આવે છે. વર્ષના અંતે ઉપાડ ખાતાં બંધ કરી તેની બાકી, જો અસ્થિર મૂડી ખાતાની પદ્ધતિ હોય તો ભાગીદારના મૂડી ખાતે અને જો સ્થિર મૂડી ખાતાની પદ્ધતિ હોય તો ભાગીદારના ચાલુ ખાતે ઉધારવામાં આવે છે. તે અંગે નીચે મુજબ આમનોંધ લખવામાં આવે છે.

	ભાગીદારના મૂડી/ચાલુ ખાતે તે ભાગીદારના ઉપાડ ખાતે [બા.જે. : વર્ષના અંતે ઉપાડ ખાતાં બંધ કરી મૂડી/ચાલુ ખાતે લઈ ગયા તેના.]	.....	.....	.....
--	---	-------	-------	-------

ઉપાડ ખાતાનો નમૂનો નીચે મુજબ છે :

ભાગીદારનું ઉપાડ ખાતાં

તારીખ	વિગત	રકમ (₹)	તારીખ	વિગત	રકમ (₹)
*	રોકડ ખાતે બેન્ક ખાતે માલ કે મિલકત ખાતે (વર્ષ દરમિયાન કરેલ ઉપાડ) ઉપાડ પર વ્યાજ ખાતે	....		મૂડી/ચાલુ ખાતે (આખરની બાકી) મૂડી/ચાલુ ખાતે લઈ ગયા.)	.....
		.....			.....

નોંધ : *ઉપાડ પરનું વ્યાજ, ઉપાડ ખાતે ઉધાર કરેલ હોય તો મૂડી ખાતે/ચાલુ ખાતે ઉધાર થશે નહિ.

9. નફા-નુકસાન ફણવણી ખાતું (Profit-Loss Appropriation Account)

ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબોમાં નફા-નુકસાન ખાતું તૈયાર કર્યા પછી, ભાગીદારો વચ્ચે નફા કે નુકસાનની વહેંચણી દર્શાવવા નફા-નુકસાન ફણવણી ખાતું તૈયાર કરવામાં આવે છે. નફા-નુકસાન ફણવણી ખાતું એ નફા-નુકસાન ખાતાંનો જ એક ભાગ છે. આ ખાતું જુદું બનાવવું ફરજિયાત નથી.

નફા-નુકસાન ફણવણી ખાતાંની જમા બાજુ : નફા-નુકસાન ફણવણી ખાતાંની જમા બાજુ પર નફા-નુકસાન ખાતેથી લાવવામાં આવેલ ચોખ્ખો નફો, ભાગીદારોએ પેઢીમાંથી કરેલા ઉપાડ પર વ્યાજ, ભાગીદારોના ચાલુ ખાતાંની ઉધાર બાકીનું વ્યાજ જમા કરવામાં આવે છે.

નફા-નુકસાન ફણવણી ખાતાંની ઉધાર બાજુ : નફા-નુકસાન ફણવણી ખાતાંની ઉધાર બાજુ પર નફા-નુકસાન ખાતેથી લાવવામાં આવેલ ચોખ્ખી ખોટ, ભાગીદારોની મૂડી પર વ્યાજ, ભાગીદારોના ચાલુ ખાતાંની જમા બાકીનું વ્યાજ, ભાગીદારોનો પગાર, બોનસ, કમિશન, મહેનતાણું, સામાન્ય અનામત કે ફંડ ખાતે લઈ જવાની રકમ વગેરે ઉધારવામાં આવે છે.

નફા-નુકસાનની ફણવણી : ઉપર જણાવેલ નફા-નુકસાન ફણવણી ખાતાંના જમા બાજુના સરવાળામાંથી ઉધાર બાજુનો સરવાળો બાદ કરતાં તફાવતની રકમ (નફો) ભાગીદારો વચ્ચે તેમના નુફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં તેમના મૂડી/ચાલુ ખાતે જમા કરવામાં આવે છે. નફા-નુકસાન ફણવણી ખાતાંના ઉધાર બાજુના સરવાળામાંથી જમા બાજુનો સરવાળો બાદ કરતાં તફાવતની રકમ (નુકસાન) ભાગીદારો વચ્ચે તેમના નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં તેમના મૂડી/ચાલુ ખાતે ઉધાર કરવામાં આવે છે.

A, B અને Cની ભાગીદારી પેઢીનું તા. ....ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનું નફા-નુકસાન ફણવણી ખાતું

ઉધાર			જમા
વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
નફા-નુકસાન ખાતે (ચોખ્ખી ખોટ) ભાગીદારોની મૂડી પર વ્યાજ ખાતે A ..... B ..... C _____	.....	નફા-નુકસાન ખાતે (ચોખ્ખો નફો) ભાગીદારોના ઉપાડ પર વ્યાજ ખાતે A ..... B ..... C _____	.....
ભાગીદારોના ચાલુ ખાતાંની જમા બાકીનાં વ્યાજ ખાતે ભાગીદારોના પગાર ખાતે ભાગીદારોને બોનસ, કમિશન કે મહેનતાણાં ખાતે સામાન્ય અનામત કે ફંડ ખાતે ભાગીદારોના મૂડી ખાતે/ચાલુ ખાતે (વહેંચણીપાત્ર નફો) A ..... B ..... C _____	....	ભાગીદારોના ચાલુ ખાતાંની ઉધાર બાકીનાં વ્યાજ ખાતે ભાગીદારોના મૂડી ખાતે/ચાલુ ખાતે (વહેંચણીપાત્ર ખોટ) A ..... B ..... C _____	....
	.....		.....

નોંધ : મેનેજરનું કમિશન અને ભાગીદારે આપેલ લોનનું વ્યાજ ધંધાનો ખર્ચ ગણવામાં આવે છે, તેથી તે બંનેને નફા-નુકસાન ખાતાંની ઉધાર બાજુ લખવામાં આવે છે. આ બંને બાબતો ઉપજ સામે ખર્ચની નોંધના સિદ્ધાંત પ્રમાણે હિસાબી અસરો આપવાની હોવાથી નફા-નુકસાન ખાતે ઉધારવામાં આવે છે. ભાગીદારની લોનનું વ્યાજ ભાગીદારના મૂડી ખાતે કે ચાલુ ખાતે દર્શાવવામાં આવેલ નથી. તેની અસર અલગ દર્શાવવામાં આવશે. ભાગીદારની લોન એ ધંધાનું દેવું છે. લોનનું બાકી વ્યાજ પણ દેવા તરીકે પાકા સરવૈયામાં દર્શાવાશે. ઉપાડ પર વ્યાજ, મૂડી પર વ્યાજ અને ભાગીદારની લોનના વ્યાજ અંગે વિગતવાર સમજૂતી હવે પછી આપવામાં આવેલ છે.

10. નફા-નુકસાન ખાતાં અને નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતાં વચ્ચેનો તફાવત (Difference Between Profit-Loss Account and Profit-Loss Appropriation Account)

તફાવતના મુદ્રા	નફા-નુકસાન ખાતું	નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું
(1) અર્થ	વેપાર ખાતું તૈયાર કર્યા બાદ ધૂંધાનો ચોખ્ખો નફો કે નુકસાન જાળવા તૈયાર કરવામાં આવતું ખાતું નફા-નુકસાન ખાતું કહેવાય.	નફા-નુકસાન ખાતું તૈયાર કર્યા બાદ ભાગીદારો વચ્ચે નફા કે નુકસાનની વહેંચણી કરવા તૈયાર કરવામાં આવતું ખાતું નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું કહેવાય.
(2) કોણ તૈયાર કરે ?	બધા ધૂંધાકીય એકમો નફા-નુકસાન ખાતું તૈયાર કરે છે.	સામાન્ય રીતે ભાગીદારી પેઢી નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું તૈયાર કરે છે.
(3) ખાતાંની શરૂઆતમાં નોંધ	નફા-નુકસાન ખાતાંની શરૂઆતમાં વેપાર ખાતેથી શોધેલ કાચો નફો કે કાચી ખોટ દર્શાવાય છે.	નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતાંની શરૂઆતમાં નફા-નુકસાન ખાતાંથી શોધેલ ચોખ્ખો નફો કે ચોખ્ખી ખોટ દર્શાવાય છે.
(4) ઉધાર બાજુ	આ ખાતાંની ઉધાર બાજુ ખરીદીને લગતા ખર્ચ સિવાયના બધા પ્રકારના ખર્ચ જેવા કે વહીવઠી ખર્ચ, નાણાંકીય ખર્ચ, વેચાણ-વિતરણના ખર્ચ, ઘસારો, ભાગીદારની લોનનું વ્યાજ, મેનેજરનું કમિશન અને જોગવાઈઓ તથા અન્ય ખર્ચાઓ અને નુકસાન નોંધાય છે.	આ ખાતાંની ઉધાર બાજુ મૂડી પર વ્યાજ, ચાલુ ખાતાંની જમા બાકીનું વ્યાજ, ભાગીદારોને પગાર, બોનસ, કમિશન કે મહેનતાણું વગેરે નોંધાય છે.
(5) જમા બાજુ	આ ખાતાંની જમા બાજુ ધૂંધાની વિવિધ ઉપજો નોંધાય છે.	આ ખાતાંની જમા બાજુ ઉપાડ પર વ્યાજ, ચાલુ ખાતાંની ઉધાર બાકીનું વ્યાજ નોંધાય છે.
(6) ખાતાંનું પરિણામ	આ ખાતું તૈયાર કરવાથી પેઢીનો ચોખ્ખો નફો કે ચોખ્ખી ખોટ શોધી શકાય છે.	આ ખાતું તૈયાર કરવાથી પેઢીનો વહેંચણીપાત્ર નફો કે વહેંચણીપાત્ર ચોખી શકાય છે.
(7) ખાતાંની બાકી	આ ખાતાંની બાકી નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતે લઈ જવામાં આવે છે.	આ ખાતાં દ્વારા શોધેલ વહેંચણીપાત્ર નફો/ખોટ ભાગીદારો વચ્ચે વહેંચી દેવામાં આવે છે.

વિશિષ્ટ મુદ્રાઓની સમજૂતી અને આમનોંધો :

વિગત	આમનોંધ
(1) મૂડી પર વ્યાજ	<p>(i) જયારે મૂડી પર વ્યાજ આપવામાં આવે ત્યારે, મૂડી પર વ્યાજ ખાતે....ઉ તે ભાગીદારોના મૂડી/ચાલુ ખાતે</p> <p>(ii) જયારે વર્ષને અંતે મૂડી પર વ્યાજ નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતે લઈ જવામાં આવે ત્યારે, નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતે....ઉ તે મૂડી પર વ્યાજ ખાતે</p>

વિગત	આમનોંધ
(2) ભાગીદારને પગાર, બોનસ, કમિશન કે મહેનતાણું	<p>(i) જ્યારે પગાર, બોનસ, કમિશન કે મહેનતાણું આપવામાં આવે ત્યારે, પગાર, બોનસ, કમિશન કે મહેનતાણાં ખાતે....ઉત્તે ભાગીદારના મૂડી/ચાલુ ખાતે</p> <p>(ii) જ્યારે પગાર, બોનસ, કમિશન કે મહેનતાણું વર્ષને અંતે નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતે લઈ જવામાં આવે ત્યારે, નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતે....ઉત્તે પગાર, બોનસ, કમિશન કે મહેનતાણાં ખાતે</p>
(3) ઉપાડ પર વ્યાજ	<p>(i) જ્યારે ઉપાડ પર વ્યાજ વસૂલ કરવામાં આવે ત્યારે, ભાગીદારના મૂડી/ચાલુ ખાતે....ઉત્તે</p> <p>(ii) જ્યારે ઉપાડ પર વ્યાજ વર્ષને અંતે નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતે લઈ જવામાં આવે ત્યારે, ઉપાડ પર વ્યાજ ખાતે....ઉત્તે નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતે</p>
(4) સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ ગયેલ નફો	<p>(i) વર્ષને અંતે નફો સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ જવામાં આવે ત્યારે,</p> <p>નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતે....ઉત્તે</p> <p>તે સામાન્ય અનામત ખાતે</p>
(5) નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતાંનો નફો કે ખોટ	<p>નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતાંનો નફો કે ખોટ ભાગીદારો વચ્ચે નફા-નુકસાનના પ્રમાણમાં વહેંચવામાં આવે ત્યારે,</p> <p>(i) જો નફો હોય ત્યારે :</p> <p>નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતે....ઉત્તે</p> <p>તે ભાગીદારોના મૂડી/ચાલુ ખાતે</p> <p>(ii) જો ખોટ હોય ત્યારે :</p> <p>ભાગીદારોના મૂડી/ચાલુ ખાતે....ઉત્તે</p> <p>તે નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતે</p>
(6) ભાગીદારની લોન પર વ્યાજ	<p>(i) જ્યારે લોન પર વ્યાજ ચૂકવવામાં આવે ત્યારે, લોન પર વ્યાજ ખાતે....ઉત્તે</p> <p>તે રોકડ ખાતે</p> <p>(ii) જ્યારે લોન પર વ્યાજ ચૂકવવાનું બાકી હોય ત્યારે, લોન પર વ્યાજ ખાતે....ઉત્તે</p> <p>તે લોન પર ચૂકવવાના બાકી વ્યાજ ખાતે</p> <p>(iii) વર્ષને અંતે લોન પર વ્યાજ નફા-નુકસાન ખાતે લઈ જવામાં આવે ત્યારે,</p> <p>નફા-નુકસાન ખાતે....ઉત્તે</p> <p>તે લોન પર વ્યાજ ખાતે</p>

નોંધ : ઉપર દર્શાવેલ વ્યવહાર નં. 1થી 3ની સંયુક્ત આમનોંધ પણ થઈ શકે.

ભાગીદારોની મૂડી પર વ્યાજ (Interest on Partners Capital Account) :

ભાગીદારીના કરારનામામાં મૂડી પર વ્યાજ અંગે જુદી જુદી જોગવાઈઓ હોઈ શકે. ભાગીદારી કરારનામામાં કરેલ જોગવાઈના આધારે ભાગીદારોને નીચે મુજબ મૂડી પર વ્યાજ આપી શકાય :

ભાગીદારી કરારનામામાં જોગવાઈ	મૂડી પર વ્યાજ
(1) જ્યારે ભાગીદારી કરારનામામાં મૂડી પર વ્યાજ અંગે કોઈ જોગવાઈ ન હોય.	મૂડી પર વ્યાજ આપી શકાય નહિ.
(2) જ્યારે ભાગીદારી કરારનામામાં મૂડી પર વ્યાજ આપવાની જોગવાઈ હોય પરંતુ વ્યાજને ખર્ચ ગણવું કે નફાની ફાળવણી ગણવી તે અંગે સ્પષ્ટતા ન હોય.	(i) નુકસાનના સંજોગોમાં મૂડી પર વ્યાજ આપી શકાય નહિ. (ii) મૂડી પર ચૂકવવાપાત્ર વ્યાજ જેટલો અથવા વધારે નફો હોય તો નક્કી કરેલ દરે મૂડી પર વ્યાજ આપી શકાય. (iii) મૂડી પર ચૂકવવાપાત્ર વ્યાજ કરતાં નફો ઓછો હોય તો નફા જેટલી જ રકમ મૂડી પર વ્યાજ તરીકે ભાગીદારોની મૂડીના પ્રમાણમાં વહેંચણી શકાય.
(3) જ્યારે ભાગીદારી કરારનામામાં મૂડી પર વ્યાજ આપવાની જોગવાઈની સાથે તેને ખર્ચ તરીકે ગણવાની પણ સ્પષ્ટતા હોય (નફા કે નુકસાનના દરેક કિસ્સામાં વ્યાજ આપવું).	નફો પૂરતો હોય કે ન હોય અથવા નુકસાન હોય તો પણ નક્કી કરેલ દરે મૂડી પર વ્યાજ આપી શકાય (આ કિસ્સામાં નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું વહેંચણીપાત્ર નુકસાન દર્શાવશે).

A અને B 4:1ના પ્રમાણમાં નફા-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. તા. 1-4-2016ના રોજ તેમની મૂડી અનુકૂલમે ₹ 4,00,000 અને ₹ 2,00,000 છે. ભાગીદારી કરારનામામાં મૂડી પર વ્યાજ અંગે નીચે મુજબની જોગવાઈ હોય તો તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષ માટે નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું કે નફા-નુકસાન ખાતું જે જરૂરી હોય તે તૈયાર કરો :

- (1) જો ભાગીદારી કરારનામામાં મૂડી પર વ્યાજ અંગે કોઈ જોગવાઈ ન હોય અને પેઢીનો વર્ષનો નફો ₹ 40,000 હોય.
- (2) જો ભાગીદારી કરારનામામાં મૂડી પર વાર્ષિક 10 % ના દરે વ્યાજ આપવાની જોગવાઈ હોય અને પેઢીનો વર્ષનો નફો ₹ 80,000 હોય.
- (3) જો ભાગીદારી કરારનામામાં મૂડી પર વાર્ષિક 10 % ના દરે વ્યાજ આપવાની જોગવાઈ હોય અને પેઢીનો વર્ષનો નફો ₹ 30,000 હોય.
- (4) જો ભાગીદારી કરારનામામાં મૂડી પર વાર્ષિક 10 % ના દરે વ્યાજ આપવાની તેમજ તેને ખર્ચ તરીકે ગણવાની જોગવાઈ હોય અને પેઢીનો વર્ષનો નફો ₹ 30,000 હોય.
- (5) જો ભાગીદારી કરારનામામાં મૂડી પર વાર્ષિક 10 % ના દરે વ્યાજ આપવાની તેમજ તેને ખર્ચ તરીકે ગણવાની જોગવાઈ હોય અને પેઢીની વર્ષની ખોટ ₹ 10,000 હોય.

જવાબ :

- (1) જો ભાગીદારી કરારનામામાં મૂડી પર વ્યાજ અંગે કોઈ જોગવાઈ ન હોય,

તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ધનું નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
ભાગીદારોના મૂડી ખાતે (નફા)		નફા-નુકસાન ખાતે (ચોખ્ખો નફા)	40,000
A :	32,000		
B :	8000		
	<u>40,000</u>		<u>40,000</u>

(2) મૂડી પર વાર્ષિક 10 % વ્યાજ આપવાની જોગવાઈ હોય તો,

તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ધનું નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
મૂડી પર વ્યાજ ખાતે		નફા-નુકસાન ખાતે (ચોખ્ખો નફા)	80,000
A :	40,000		
B :	20,000		
ભાગીદારોના મૂડી ખાતે - નફા	<u>60,000</u>		
A :	16,000		
B :	4000		
	<u>20,000</u>		
	<u>80,000</u>		<u>80,000</u>

(3) મૂડી પર વાર્ષિક 10 % વ્યાજ આપવાની જોગવાઈ હોય તો,

તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ધનું નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
મૂડી પર વ્યાજ ખાતે		નફા-નુકસાન ખાતે (ચોખ્ખો નફા)	30,000
A :	20,000		
B :	10,000		
	<u>30,000</u>		<u>30,000</u>

નોંધ : મૂડી પર વ્યાજ 10 %ના દરે Aનું ₹ 40,000 અને Bનું ₹ 20,000 કુલ ₹ 60,000 થાય છે. પરંતુ ચોખ્ખો નફા ₹ 30,000 જ હોવાથી નફા કરતાં વધારે મૂડી પર વ્યાજ ચૂકવી શકાય નહિ, તેથી ₹ 30,000 નફા જેટલું જ મૂડી પર વ્યાજ, મૂડીના પ્રમાણમાં 2:1(₹ 20,000 : ₹ 10,000)ના પ્રમાણમાં આપી શકાય.

(4) મૂડી પર વાર્ષિક 10 % વ્યાજ આપવાની જોગવાઈ અને તેને ખર્ચ તરીકે ગણવાની પણ જોગવાઈ હોય,
ઉધાર તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ધનું નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
મૂડી પર વ્યાજ ખાતે		નફા-નુકસાન ખાતે (ચોખ્યો નફો)	30,000
A : 40,000	60,000	ભાગીદારોના મૂડી ખાતે (વહેંચણીપાત્ર ચોખ્યી ખોટ (4:1)) :	
B : 20,000		A : 24,000	24,000
		B : 6000	6000
			30,000
			60,000
	60,000		

(5) મૂડી પર વાર્ષિક 10 % વ્યાજ આપવાની જોગવાઈ હોય અને તેને ખર્ચ તરીકે ગણવાની પણ જોગવાઈ હોય
અને ચોખ્યું નુકસાન હોય,

ઉધાર તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ધનું નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
નફા-નુકસાન (ચોખ્યી ખોટ)	10,000	ભાગીદારોના મૂડી ખાતે (ચોખ્યી વહેંચણીપાત્ર ખોટ (4:1)) :	
મૂડી પર વ્યાજ ખાતે :			
A : 40,000	60,000	A : 56,000	56,000
B : 20,000		B : 14,000	14,000
			70,000
	70,000		
			70,000

નફા સામે ખર્ચ અને નફા-નુકસાન ફાળવણી વચ્ચેનો તફાવત :

તફાવતના મુદ્દા	નફા સામે ખર્ચ	નફા-નુકસાનની ફાળવણી
(1) ઉપજ સામે ખર્ચના મેળનો સિદ્ધાંત લાગુ પડે છે.	ઉપજ સામે ખર્ચના મેળનો સિદ્ધાંત લાગુ પડતો નથી.	ઉપજ સામે ખર્ચના મેળનો સિદ્ધાંત લાગુ પડતો નથી.
(2) નોંધ	નફા સામે ખર્ચ નફા-નુકસાન ખાતાંમાં ઉધાર બાજુ નોંધાય છે.	નફાની ફાળવણી નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતાંની ઉધાર બાજુ નોંધાય છે.
(3) કયારે નોંધાય છે ?	નફો કે નુકસાન દરેક સંજોગોમાં પૂરેપૂરી રકમ નોંધાય છે.	ફક્ત નફાના સંજોગોમાં જ ફાળવણીની નોંધ થાય છે, ખોટના સંજોગોમાં થતી નથી.
(4) પ્રાથમિકતા	નફાની ફાળવણીની નોંધ પહેલાં ખર્ચની નોંધ થાય છે.	બધા જ ખર્ચ નોંધાયા બાદ નફાની ફાળવણીની નોંધ કરવામાં આવે છે.
(5) ઉદાહરણ	ભાગીદારની લોન પર વ્યાજ, ભાગીદારને ચૂકવવાનું ભાંડું, મેનેજરને કમિશન	મૂડી પર વ્યાજ, ભાગીદારને કમિશન, સામાન્ય અનામત ખાતે નફાની ફાળવણી

નોંધ : ઉપરોક્ત ભાગીદારોના મૂડી પર વ્યાજની જુદી જુદી જોગવાઈઓ અંગેના ઉદાહરણો અને નફા સામે ખર્ચ અને નફા-નુકસાન ફાળવણી વચ્ચેનો તફાવત વિધાથીઓની માત્ર સમજ માટે આપેલ છે. તે અંગેના પ્રશ્નો કે દાખલા પરીક્ષામાં અપેક્ષિત નથી.

11. વિશિષ્ટ ઉદાહરણો

ઉદાહરણ 1 : હિંદુ દર મહિનાની શરૂઆતમાં ₹ 500નો ઉપાડ કરે છે. જો ઉપાડ પર વાર્ષિક 10 % લેખે વ્યાજ વસ્તુલ કરવાનું હોય તો કુલ વાર્ષિક ઉપાડ અને ઉપાડ પર વ્યાજ શોધો.

જવાબ : કુલ વાર્ષિક ઉપાડ = $500 \times 12 = ₹ 6000$

$$\begin{aligned} \text{ઉપાડ પર વ્યાજ} &= I = \frac{PRN}{100} \\ &= 500 \times \frac{10}{100} \times \frac{78}{12} \\ &= ₹ 325 \end{aligned}$$

જ્યાં, $I = \text{Interest} = \text{વ્યાજ}$

$P = \text{Principal} = \text{મુદ્દા}$

$R = \text{Rate of interest} = \text{વ્યાજનો દર}$

$N = \text{No. of years} = \text{મુદત}$

સમજૂતી :

માસિક ઉપાડ પર વ્યાજની ગણતરી દર્શાવતો કોઠો

માસ	દર માસની શરૂઆતમાં ઉપાડ	દર માસને અંતે ઉપાડ
1	12	11
2	11	10
3	10	9
4	9	8
5	8	7
6	7	6
7	6	5
8	5	4
9	4	3
10	3	2
11	2	1
12	1	0
કુલ માસ પર વ્યાજ	78	66

ઉપરોક્ત કોઠાની ગણતરી પરથી જાહી શકાય છે કે :

(i) જો દર માસની શરૂઆતમાં ઉપાડ કરવામાં આવે તો 78 માસ પર વ્યાજ ગણાય.

$$\therefore N = \frac{78}{12}$$

(ii) જો દર માસને અંતે ઉપાડ કરવામાં આવે તો 66 માસ પર વ્યાજ ગણાય.

$$\therefore N = \frac{66}{12}$$

ઉપરોક્ત ઉપાડ પર વ્યાજ સર પદ્ધતિએ નીચે પ્રમાણે ગણતરી શકાય :

ઉપરનાં ઉદાહરણની નીચે પ્રમાણે ગણતરી થાય.

ઉપાડની તારીખ	$રકમ \times માસ માટે = સર પદ્ધતિએ એક માસ માટે મુદ્દલ$
01-04-2016	$500 \times 12 = 6000$
01-05-2016	$500 \times 11 = 5500$
01-06-2016	$500 \times 10 = 5000$
01-07-2016	$500 \times 9 = 4500$
01-08-2016	$500 \times 8 = 4000$
01-09-2016	$500 \times 7 = 3500$
01-10-2016	$500 \times 6 = 3000$
01-11-2016	$500 \times 5 = 2500$
01-12-2016	$500 \times 4 = 2000$
01-01-2017	$500 \times 3 = 1500$
01-02-2017	$500 \times 2 = 1000$
01-03-2017	$500 \times 1 = 500$
કુલ	= 39,000

$$\text{ઉપાડ પર વ્યાજ} = 39,000 \times \frac{10}{100} \times \frac{1}{12} \\ = ₹ 325$$

નોંધ : ઉપાડ દર માસની શરૂઆત કે અંતમાં હોય, તેવા જ દાખલા અપેક્ષિત છે, તે સિવાય અન્ય ગણતરી અપેક્ષિત નથી.

ઉદાહરણ 2 : હંસા, હિતેશ અને વિજય એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તેઓની મૂડીનું પ્રમાણ 3:2:1 છે. હિતેશને તેનું કમિશન આપ્યા બાદ વધતા ચોખ્યા નફાના 10 % કમિશન આપવાનું છે. જો વર્ષના અંતે પેઢીનો નફો ₹ 1,65,000 હોય તો હિતેશને કુલ કેટલી રકમ મળશે ?

જવાબ : ધારો કે કમિશન પછીનો નફો ₹ 100 હોય, તો કમિશન ₹ 10 થાય. તેથી કમિશન પહેલાંનો નફો ₹ 110 (100 + 10) થાય, જેમાં ₹ 10 કમિશનના છે.

$$\text{અહીં કમિશન} = \text{નફો} \times \frac{\text{કમિશનના ટકા}}{100 + \text{કમિશનના ટકા}}$$

$$\therefore \text{કમિશન} = \frac{1,65,000 \times 10}{110} \\ = ₹ 15,000$$

$$\begin{aligned} \therefore \text{કમિશન બાદ નફો (વહેચણીપાત્ર નફો)} &= \text{કુલ નફો} - \text{કમિશન} \\ &= 1,65,000 - 15,000 \\ &= 1,50,000 \end{aligned}$$

જે ભાગીદારો વચ્ચે સરખા પ્રમાણમાં વહેચતાં હિતેશને ₹ 50,000 નફો મળશે.

$$\begin{aligned} \therefore \text{હિતેશને મળતી કુલ રકમ} &= ₹ 50,000 \text{ નફો} + ₹ 15,000 \text{ કમિશન} \\ &= ₹ 65,000 \end{aligned}$$

સમજૂતી : (1) દાખલામાં ભાગીદારો વચ્ચે મૂડીનું પ્રમાણ આપેલ છે. નફા-નુકસાન વહેચણીનું પ્રમાણ આપેલ નથી, તેથી ભાગીદારો વચ્ચે નફા-નુકસાન સરખા ભાગે વહેચાશે.

(2) કમિશન બે રીતે આપવાનું નક્કી થાય છે :

- (i) કમિશન બાદ કર્યા પહેલાંના નફા પર અમુક ટકા કમિશન
- (ii) કમિશન બાદ કર્યા પછીના નફા પર અમુક ટકા કમિશન
- (iii) જો કમિશન બાદ કર્યા પહેલાંના નફા પર કમિશન ગણવાનું હોય તો નીચે મુજબ ગણતરી થાય :

$$\text{કમિશન} = \text{ચોખ્ખો નફો} \times \frac{\text{કમિશનના ટકા}}{100}$$

દા.ત., X અને Y 3:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચી લેતા ભાગીદારો છે. વર્ષના અંતે પેઢીનો નફો ₹ 1,65,000 થયો છે. જો X ને નફા પર 10 % કમિશન આપવાનું હોય તો કમિશનની ગણતરી કરો :

$$\begin{aligned}\text{કમિશન} &= ₹ 1,65,000 \times \frac{10}{100} \\ &= ₹ 16,500\end{aligned}$$

અહીં ચોખ્ખા નફા પર કમિશન ગણવાનું છે. કમિશન બાદ કર્યા પહેલાંના કે પછીના નફા પર ગણવા અંગે કોઈ ઉલ્લેખ નથી. તેથી 'કમિશન બાદ કર્યા પહેલાંના નફા' (ચોખ્ખા નફા) પર કમિશન ગણાશે.

- (ii) જો કમિશન બાદ કર્યા પછીના નફા પર કમિશન ગણવાનું હોય તો નીચે મુજબ ગણતરી થાય :

ઉપરોક્ત ઉદાહરણમાં Xને તેનું કમિશન બાદ કર્યા પછીના નફા પર 10 % કમિશન આપવાનું હોય તો કમિશનની ગણતરી નીચે મુજબ થશે :

$$\begin{aligned}\text{કમિશન} &= \text{ચોખ્ખો નફો} \times \frac{\text{કમિશનના ટકા}}{100 + \text{કમિશનના ટકા}} \\ &= ₹ 1,65,000 \times \frac{10}{110} \\ &= ₹ 15,000\end{aligned}$$

ઉદાહરણ 3 : જ્યેશ, સુરેશ અને પંકજનું નફો-નુકસાનનું પ્રમાણ 6:2:3 છે. મેનેજરને કમિશન બાદ કર્યા પછીના નફા પર 10 % લેખે ₹ 6600 કમિશન મળેલ છે. ત્રણેય ભાગીદારના નફાની વહેંચણી કરો.

જવાબ : જ્યેશ, સુરેશ અને પંકજનું નફો-નુકસાન વહેંચણીનું પ્રમાણ = 6:2:3

મેનેજરને કમિશન બાદ કર્યા પછીના નફા પર (વહેંચણીપાત્ર નફા પર) કમિશન મળે છે.

∴ કમિશન ₹ 10 હોય, તો વહેંચણીપાત્ર નફો ₹ 100

∴ કમિશન ₹ 6600 હોય, તો વહેંચણીપાત્ર નફો ₹ ?

$$\begin{aligned}&= \frac{6600 \times 100}{10} \\ &= ₹ 66,000 \text{ વહેંચણીપાત્ર નફો}\end{aligned}$$

ત્રણેય ભાગીદારો વચ્ચે 6:2:3ના પ્રમાણમાં નફાની વહેંચણી નીચે મુજબ થશે :

જ્યેશ : ₹ 66,000 × $\frac{6}{11}$ = ₹ 36,000
સુરેશ : ₹ 66,000 × $\frac{2}{11}$ = ₹ 12,000
પંકજ : ₹ 66,000 × $\frac{3}{11}$ = ₹ 18,000

ઉદાહરણ 4 : શીલા, સુરભિ અને સીમા 5:7:9ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચી લેતા ભાગીદારો છે. મેનેજર સંકેતને તેનું કમિશન બાદ કર્યા પછી વધતા નફા પર 10 % કમિશન આપવાનું છે. સુરભિને ₹ 7000 નફો મળે છે. મેનેજર સંકેતના કમિશનની ગણતરી કરો. આ ઉપરાંત મેનેજરના કમિશન પહેલાંના નફાની ગણતરી કરો.

જવાબ : (i) મેનેજરને તેનું કમિશન બાદ કર્યા પછી વધતા નફા પર એટલે કે વહેંચણીપાત્ર નફા પર કમિશનની ગણતરી થશે.
સુરભિને તેના $\frac{7}{21}$ ભાગે વહેંચણીપાત્ર નફો ₹ 7000 મળે છે. પેઢીનો કુલ નફો 1 લેતાં.

$$\begin{aligned} \therefore \quad \frac{7}{21} \text{ સુરભિનો ભાગ} &= \text{કુલ નફો } ₹ 1 \\ \therefore \quad \text{સુરભિનો નફો } 7000 &= \text{કુલ નફો } (?) \\ &= \frac{1}{1} \times \frac{7000 \times 21}{7} \\ &= ₹ 21,000 \text{ વહેંચણીપાત્ર નફો} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} (\text{ii}) \quad \text{મેનેજર સંકેતને વહેંચણીપાત્ર નફાના } 10 \% \text{ કમિશન} &= ₹ 21,000 \times \frac{10}{100} \\ &= ₹ 2100 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} (\text{iii}) \quad \text{મેનેજરના કમિશન પહેલાંનો નફો} - \text{વહેંચણીપાત્ર નફો} + \text{મેનેજરનું કમિશન} \\ &= ₹ 21,000 + ₹ 2100 \\ &= ₹ 23,100 \end{aligned}$$

ઉદાહરણ 5 : રિયા, દિલીપ અને કીર્તન એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. કીર્તનને દિલીપના હિસ્સાનો પાંચમો ભાગ તથા રિયાને કીર્તનના હિસ્સાથી બમણો ભાગ મળે છે. જો વર્ષના અંતે પેઢીનો કુલ નફો ₹ 1,92,000 થયો હોય, તો દરેક ભાગીદારને મળતી નફાની રકમ શોધો.

જવાબ : ધારો કે, દિલીપને ₹ 1 નફો મળે છે.

$$\text{કીર્તનને દિલીપના હિસ્સાનો પાંચમો ભાગ એટલે કે } 1 \times \frac{1}{5} = ₹ \frac{1}{5} \text{ નફો મળે.}$$

$$\text{રિયાને કીર્તનના હિસ્સાથી બમણો ભાગ એટલે કે } \frac{1}{5} \times 2 = ₹ \frac{2}{5} \text{ નફો મળે.}$$

$$\therefore \quad \text{રિયા, દિલીપ અને કીર્તનનો ભાગ } \frac{2}{5}, \frac{1}{5} \text{ અને } \frac{1}{5} \text{ થશે.}$$

આમ, ભાગીદારો વચ્ચે નફો-નુકસાન વહેંચણીનું પ્રમાણ :

રિયા : દિલીપ : કીર્તન

$$2 : 5 : 1$$

નફાની વહેંચણી નીચે પ્રમાણે થાય :

$$\text{રિયાને મળતો નફો} = 1,92,000 \times \frac{2}{8} = \boxed{₹ 48,000}$$

$$\text{દિલીપને મળતો નફો} = 1,92,000 \times \frac{5}{8} = \boxed{₹ 1,20,000}$$

$$\text{કીર્તનને મળતો નફો} = 1,92,000 \times \frac{1}{8} = \boxed{₹ 24,000}$$

ઉદાહરણ 6 : મિલીન, ડેમંત અને રસિકની ભાગીદારી પેઢીનો ₹ 1,89,000 નફો 1:2:4ના પ્રમાણમાં વહેંચવાને બદલે ભૂલથી સરખા પ્રમાણમાં વહેંચ્યો છે. આ ભૂલ સુધારવા મૂડી ખાતે કઈ અસર આપવી પડે ?

જવાબ :

વિગત	મિલીન (₹)	હેમંત (₹)	રસિક (₹)
નફાની સાચી વહેંચણી 1:2:4ના પ્રમાણમાં	+ 27,000	+ 54,000	+ 1,08,000
નફાની ભૂલથી ખોટી વહેંચણી 1:1:1ના પ્રમાણમાં	- 63,000	- 63,000	- 63,000
તફાવતની રકમ	- 36,000 ઉધાર	- 9000 ઉધાર	+ 45,000 જમા

ભૂલસુધારણા નોંધ : ₹ 36,000 અને ₹ 9000 અનુકૂળ મિલીન અને હેમંત ખાતે વધુ જમા થયા છે તેથી તેમના ખાતે ઉધાર થશે અને ₹ 45,000 રસિક ખાતે ઓછા જમા થયા છે. તેથી મિલીન અને હેમંત ખાતે ઉધારી રસિક ખાતે જમા થશે.

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	મિલીનના મૂડી/ચાલુ ખાતે	૩	36,000	
	હેમંતના મૂડી/ચાલુ ખાતે	૩	9000	
	તે રસિકના મૂડી/ચાલુ ખાતે			45,000
	[બા.જે. : નફાની ફાળવણી ખોટા પ્રમાણમાં થયેલ તેની ભૂલસુધારણા નોંધ કરી તેના.]			

ઉદાહરણ 7 : રામ, લક્ષ્મણ અને સીતા એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તા. 1-4-2016ના રોજ તેમની મૂડી અનુકૂળે ₹ 40,000, ₹ 30,000 અને ₹ 80,000 હતી. વર્ષના અંતે નફાની વહેંચણી કર્યા પછી માલૂમ પડ્યું કે મૂડી પર 12 % લેખે વ્યાજ ગણવાનું રહી ગયું છે. ભૂલસુધારણા નોંધ લખો.

જવાબ :

વિગત	રામ (₹)	લક્ષ્મણ (₹)	સીતા (₹)	કુલ (₹)
મૂડી પર 12 % લેખે વ્યાજ	+ 4800	+ 3600	+ 9600	+ 18,000
મૂડી પર વ્યાજ જેટલો (₹ 18,000) કુલ નફામાં ઘટાડો સરખે હિસ્સે વહેંચતાં (1:1:1)	- 6000	- 6000	- 6000	- 18,000
તફાવતની રકમથી મૂડી ખાતે અસર	- 1200 ઉધાર	- 2400 ઉધાર	+ 3600 જમા	-

ભૂલ સુધારણા નોંધ : રામ અને લક્ષ્મણ ખાતે અનુકૂળે ₹ 1200 અને ₹ 2400 ઉધાર અને સીતા ખાતે ₹ 3600 જમા કરવાના થાય.

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	રામના મૂડી/ચાલુ ખાતે	૩	1200	
	લક્ષ્મણના મૂડી/ચાલુ ખાતે	૩	2400	
	તે સીતાના મૂડી/ચાલુ ખાતે			3600
	[બા.જે. : મૂડી પર 12 % લેખે વ્યાજ ગણવાનું રહી ગયેલ તેની ભૂલસુધારણા નોંધ.]			

સમજૂતી : મૂડી પર કુલ વ્યાજ ₹ 18,000 ચૂકવવાપાત્ર થાય છે. તેથી ₹ 18,000 જેટલી રકમ ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતેથી ઘટાડવી પડે, જે તેમના નફા-નુકસાન પ્રમાણમાં ઉધારાશે. નફા-નુકસાનનું પ્રમાણ આપેલ ન હોવાથી સરખે હિસ્સે રકમ ઉધારાશે.

ઉદાહરણ 8 : ભાલચંદ્ર, દર્શના અને અંકિત 5:3:2ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતા ભાગીદારો છે. વર્ષના અંતે હિસાબો તૈયાર કર્યા પછી માલૂમ પડ્યું કે ઉપાડ પર વ્યાજ ગણવાનું રહી ગયું છે. ઉપાડ પર વ્યાજ અનુક્રમે ₹ 1000, ₹ 800 અને ₹ 600 છે. ભૂલસુધારણા નોંધ લખો.

જવાબ :

વિગત	ભાલચંદ્ર (₹)	દર્શના (₹)	અંકિત (₹)	કુલ (₹)
ઉપાડ પર વ્યાજ જેટલો કુલ નફામાં વધારો (5:3:2)	+ 1200	+ 720	+ 480	+ 2400
ઉપાડ પર વ્યાજ	- 1000	- 800	- 600	- 2400
તફાવતની રકમથી મૂડી ખાતે અસર	+ 200 જમા	- 80 ઉધાર	- 120 ઉધાર	-

ભૂલ સુધારણા નોંધ :

તારીખ	વિગત	ખા.પા.	ઉધાર (₹)	જમા (₹)
	દર્શનાના મૂડી/ચાલુ ખાતે	૩	80	
	અંકિતના મૂડી/ચાલુ ખાતે	૩	120	
	તે ભાલચંદ્રના મૂડી/ચાલુ ખાતે			200
	[બા.જે. : ઉપાડ પર વ્યાજ ગણવાનું રહી ગયેલ તેની ભૂલસુધારણા નોંધ.]			

સમજૂતી : ઉપાડ પરનું કુલ વ્યાજ ₹ 2400 (₹ 1000, ₹ 800 અને ₹ 600)ના કારણે નફો વધે, જે ભાગીદારો ખાતે નફો-નુકસાનના પ્રમાણમાં જમા કરવાનું થાય. તેથી 5:3:2ના પ્રમાણમાં ₹ 1200, ₹ 720 અને ₹ 480 અનુક્રમે ભાલચંદ્ર, દર્શના અને અંકિત ખાતે જમા થાય. જેન્ટે ભાગીદારના ઉપાડનું વ્યાજ તેમના ખાતે ઉધાર થાય.

ઉદાહરણ 9 : યુસુફ, હારુન અને કોડાવાલા 3:2:1ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચતાં ભાગીદારો છે. કોડાવાલાને નફામાંથી ઓછામાં ઓછા ₹ 36,000 મળશે જ એવી ખાતરી યુસુફ અને હારુને આપી છે. જો તા. 31-3-16ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનો પેઢીનો નફો ₹ 1,80,000 હોય, તો ભાગીદારો વચ્ચે નફાની વહેંચણી કેવી રીતે થશે ?

જવાબ : નફાની વહેંચણી :

$$\text{યુસુફ} : ₹ 1,80,000 \times \frac{3}{6} = ₹ 90,000$$

$$\text{હારુન} : ₹ 1,80,000 \times \frac{2}{6} = ₹ 60,000$$

$$\text{કોડાવાલા} : ₹ 1,80,000 \times \frac{1}{6} = ₹ 30,000$$

પરંતુ કોડાવાલાને ₹ 36,000 નફો મળશે જ એવી ખાતરી યુસુફ અને હારુને આપેલ છે, માટે કોડાવાલાની ખૂટ્ટી રકમ ₹ 6000 (₹ 36,000 - ₹ 30,000) યુસુફ અને હારુન તેમના નફો-નુકસાનના 3:2ના પ્રમાણમાં પોતાના નફામાંથી કોડાવાલાને આપશે.

$$\text{નફામાંથી આપવાની રકમ} : \text{યુસુફ} : ₹ 6000 \times \frac{3}{5} = ₹ 3600$$

$$\text{હારુન} : ₹ 6000 \times \frac{2}{5} = ₹ 2400$$

ભાગીદારો વચ્ચે નફાની વહેંચવાપાત્ર રકમ :

વિગત	યુસુફ (₹)	હારુન (₹)	કોડાવાલા (₹)	કુલ (₹)
નફો-નુકસાનના પ્રમાણમાં નફાની વહેંચણી (3:2:1) લેવાની અને આપવાની થતી રકમ	90,000 - 3600	60,000 - 2400	30,000 + 6000	1,80,000 -
નફાની ખરેખર વહેંચણી	86,400	57,600	36,000	1,80,000

ઉદાહરણ 10 : એક પેઢીના ભાગીદાર ગિરીશની ઉપાડની ₹ 6000 તથા વહેંચણીપાત્ર નફાની ₹ 9000ની અસર આપ્યા બાદની આખરની મૂડી ₹ 96,000 છે. મૂડી પર વાર્ષિક 8 % લેખે વ્યાજ ગણો.

જવાબ : મૂડી પર વ્યાજની ગણતરી શરૂઆતની મૂડી પર થાય છે. અહીં આખરની મૂડી આપેલ છે, જેના પરથી નીચે મુજબ શરૂઆતની મૂડી શોધી શકાય.

$$\text{શરૂઆતની મૂડી} = \text{આખરની મૂડી} + \text{ઉપાડ} - \text{નફો}$$

આખરની મૂડી	₹	96,000
+ ઉપાડ	₹	6000
	₹	1,02,000
- નફો	₹	9000
શરૂની મૂડી	₹	93,000

$$\therefore \text{મૂડી પર વ્યાજ} = ₹ 93,000 \times \frac{8}{100} = ₹ 7440$$

અથવા

ઉધાર	ગિરીશનું મૂડી ખાતું	જમા
------	---------------------	-----

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
ઉપાડ ખાતે	6000	બાકી આગળ લઈ ગયા (આખર બાકી)	93,000
બાકી આગળ લઈ ગયા (આખર બાકી)	96,000	નફા-નુકસાન ખાતે (નફો)	9000
	1,02,000		1,02,000

$$\therefore \text{મૂડી પર વ્યાજ} = ₹ 7440$$

ઉદાહરણ 11 : જેનેટ, અક્ષરા અને સપના સરખા હિસ્સાના ભાગીદારો છે. તેમની કુલ મૂડી ₹ 3,00,000 છે. તેમની મૂડીનું પ્રમાણ 2:3:5 છે. પેઢી મૂડી પર વાર્ષિક 6 % ના દરે વ્યાજ ચૂકવે છે. ભાગીદાર અક્ષરાને મૂડીના વ્યાજ સહિત ₹ 45,400 મળ્યા છે, તો ભાગીદાર જેનેટ અને સપનાને મૂડીના વ્યાજ સહિત કેટલા રૂખિયા મળે ?

જવાબ :

વિગત	જેનેટ (₹)	અક્ષરા (₹)	સપના (₹)
2:3:5ના પ્રમાણમાં મૂડી	60,000	90,000	1,50,000
6 % લેખે મૂડી પર વ્યાજ વહેંચણીપાત્ર નફો (1:1:1)	3600 + 40,000	5400 + 40,000	9000 + 40,000
મૂડીના વ્યાજ સહિત મળતો નફો	43,600	45,400	49,000

$$\therefore \text{મૂડીના વ્યાજ સહિત જેનેટને કુલ ₹ 43,600 અને સપનાને કુલ ₹ 49,000 મળશે.$$

સમજૂતી : અક્ષરાને મૂડીના વ્યાજ સહિત ₹ 45,400 મળ્યા છે.

$$\therefore \text{અક્ષરાને નફો પેટે ₹ 40,000 (₹ 45,400 - ₹ 5400) મળ્યા છે.}$$

ત્રણેય સરખા હિસ્સાના ભાગીદારો છે, તેથી જેનેટ અને સપના દરેકને પણ નફામાંથી ₹ 40,000 મળ્યા છે.

ઉદાહરણ 12 : શારદા અને જમના એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તા. 1-4-2016ના રોજ તેઓની મૂડી અનુકૂમે ₹ 30,000 અને ₹ 40,000 છે. વર્ષ દરમિયાન શારદાએ તા. 1-4-2016ના રોજ ₹ 6000નો તથા જમનાએ તા. 1-1-2017ના રોજ ₹ 8000નો ઉપાડ કર્યો છે. ભાગીદારી કરારપત્રની જોગવાઈઓ નીચે પ્રમાણે છે :

- (1) મૂડી પર વાર્ષિક 10 % વ્યાજ ગણવું.
- (2) ઉપાડ પર વાર્ષિક 12 % વ્યાજ વસૂલ કરવાનું છે.
- (3) શારદાને પેઢીમાં સક્રિય કામગીરી કરવા બદલ માસિક ₹ 500 પગાર આપવાનો છે તથા જમનાને વાર્ષિક ₹ 3000 કમિશન આપવાનું છે.

શારદાએ તા. 1-10-2016ના રોજ પેઢીને ₹ 6000ની લોન આપી છે. ભાગીદારી કરારપત્રમાં લોનના વ્યાજ અંગે કોઈ ઉલ્લેખ નથી, તે લોન પર વાર્ષિક 10 % લેખે વ્યાજની માગણી કરે છે.

તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનો ઉપરની જોગવાઈઓ પહેલાંનો અને શારદાની લોનનું વ્યાજ ગણ્યા પછીનો પેઢીનો નફો ₹ 39,820 છે.

ઉપરની વિગતો પરથી પેઢીનું નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું અને ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં તૈયાર કરો.

જવાબ :

**શારદા અને જમનાની પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનું
નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું**

ઉધાર	જમા
વિગત	રકમ (₹)
મૂડી પર વ્યાજ ખાતે :	
શારદા : 3000	
જમના : 4000	7000
પગાર ખાતે (શારદા)	6000
કમિશન ખાતે (જમના)	3000
ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે (વહેંચણીપાત્ર નફો) :	
શારદા : 12,390	
જમના : 12,390	24,780
	40,780
	40,780

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર	જમા						
તારીખ	વિગત	શારદા (₹)	જમના (₹)	તારીખ	વિગત	શારદા (₹)	જમના (₹)
1-4-16	ઉપાડ ખાતે	6000	-	1-4-16	બાકી આગળ લાવ્યા	30,000	40,000
1-1-17	ઉપાડ ખાતે	-	8000	31-3-17	મૂડી પર વ્યાજ ખાતે	3000	4000
31-3-17	ઉપાડ પર વ્યાજ ખાતે	720	240	31-3-17	પગાર ખાતે	6000	-
31-3-17	બાકી આગળ લઈ ગયા	44,670	51,150	31-3-17	કમિશન ખાતે	-	3000
				31-3-17	નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતે(વહેંચણીપાત્ર નફો)	12,390	12,390
		51,390	59,390			51,390	59,390

સમજૂતી : (1) દાખલામાં મૂડી ખાતાની પદ્ધતિનો ઉલ્લેખ ન હોવાથી અસ્થિર મૂડી ખાતાની પદ્ધતિએ મૂડી ખાતાં તૈયાર કર્યા છે. (2) શારદાની લોન પર વ્યાજ અંગે કરારનામામાં ઉલ્લેખ ન હોવાથી ભાગીદારી કાયદા અનુસાર વાર્ષિક 6 % લેખે (તા. 1-10-2016થી તા. 31-3-2017) 6 માસનું વ્યાજ ગણાય અને નફા-નુકસાન ખાતે ઉધાર તેમજ પાકા સરવૈયામાં મૂડી-દેવાં બાજુ દર્શાવાશે. (3) ઉપાડ પર વ્યાજની ગણતરી વખતે ઉપાડની તારીખ ધ્યાનમાં રાખેલ છે. (4) ભાગીદારો વચ્ચે નફા-નુકસાનની વહેંચણી અંગે સ્પષ્ટતા ન હોવાથી નફો ભાગીદારો વચ્ચે સરખે ભાગે વહેંચાયેલ છે.

ઉદાહરણ 13 : સુધાંશુ અને સર્વેશ એક પેટીના ભાગીદારો છે. તેમનું નફા-નુકસાન વહેંચણીનું પ્રમાણ 3:2 છે. તા. 1-4-2016ના રોજ ભાગીદારોની કુલ મૂડી ₹ 90,000 છે જે સ્થિર મૂડી છે. ભાગીદારોની મૂડી 5:4ના પ્રમાણમાં છે. ભાગીદારોએ વર્ષ દરમિયાન નીચે મુજબ ઉપાડ કરેલ છે :

સુધાંશુ : તા. 1-7-2016ના રોજ ₹ 6000

સર્વેશ : તા. 1-10-2016ના રોજ ₹ 4000

ભાગીદારીના કરારપત્રમાં મૂડી પર વાર્ષિક 8 % વ્યાજ આપવાનું અને ઉપાડ પર વાર્ષિક 12 % વ્યાજ લેવાની જોગવાઈ છે. તા. 1-4-2016ના રોજ ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાં અનુક્રમે સુધાંશુ ₹ 3000 જમા બાકી અને સર્વેશ ₹ 2000 ઉધાર બાકી દર્શાવે છે. ચાલુ ખાતાના વર્ષની શરૂઆતની બાકી પર વાર્ષિક 6 % વ્યાજ ગણવાનું છે. સુધાંશુને તેનું કમિશન બાદ કર્યા પછીના ચોખ્ખા નફા પર 5 % કમિશન આપવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

ઉપરના હવાલાઓ નાખ્યા પહેલાં તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનો પેટીનો નફો ₹ 37,770 છે. આ વિગતો પરથી નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું તથા ભાગીદારોના મૂડી ખાતાં અને ચાલુ ખાતાં તૈયાર કરો.

જવાબ :

સુધાંશુ અને સર્વેશની પેટીનું તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનું
નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું

ઉધાર	જમા
વિગત	રકમ (₹)
મૂડી પર વ્યાજ ખાતે :	
સુધાંશુ :	4000
સર્વેશ :	3200
ચાલુ ખાતાં પર વ્યાજ ખાતે : સુધાંશુ	7200
કમિશન ખાતે (સુધાંશુ)	180
ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતે (વહેંચણીપાત્ર નફો) :	1490
સુધાંશુ	17,880
સર્વેશ	11,920
	29,800
	38,670
	38,670

ભાગીદારોના મૂડી ખાતાં

ઉધાર	જમા
તારીખ	
31-3-17	
બાકી આગળ લઈ ગયા	50,000
	40,000
	50,000
	40,000

ભાગીદારોનાં ચાલુ ખતાં

ઉધાર

જમા

તારીખ	વિગત	સુધાંશુ (₹)	સર્વેશ (₹)	તારીખ	વિગત	સુધાંશુ (₹)	સર્વેશ (₹)
1-4-16	બાકી આગળ લાવ્યા	—	2000	1-4-16	બાકી આગળ લાવ્યા	3000	—
1-7-16	ઉપાડ ખાતે	6000	—	31-3-17	મૂડી પર વ્યાજ ખાતે	4000	3200
1-10-16	ઉપાડ ખાતે	—	4000	31-3-17	ચાલુ ખતાં પર વ્યાજ ખાતે	180	—
31-3-17	ચાલુ ખતાં પર વ્યાજ ખાતે	—	120	31-3-17	કમિશન ખાતે	1490	—
31-3-17	ઉપાડ પર વ્યાજ ખાતે	540	240	31-3-17	નફા-નુકસાન ફાળવણી	17,880	11,920
31-3-17	બાકી આગળ લઈ ગયા	20,010	8760		ખાતે(વહેંચણીપાત્ર નફો)		
		26,550	15,120			26,550	15,120

સમજૂતી : (1) વર્ષની શરૂઆતમાં ભાગીદારોની કુલ મૂડી ₹ 90,000 છે, જે 5:4ના પ્રમાણમાં વહેંચેલા સુધાંશુની મૂડી ₹ 50,000 અને સર્વેશની મૂડી ₹ 40,000 છે. ભાગીદારોની સ્થિર મૂડી પર વ્યાજ આ મૂડી પર ગણેલ છે. (2) ઉપાડ પર વ્યાજ : સુધાંશુ તા. 1-7-2016થી તા. 31-3-2017 સુધી 9 માસ અને સર્વેશ તા. 1-10-2016થી તા. 31-3-2017 સુધી 6 માસનું વ્યાજ ગણેલ છે. (3) સુધાંશુને તેનું કમિશન બાદ કર્યા પછીના ચોખ્ખા નફા પર 5 % કમિશન આપવાનું છે, જેની ગણતરી નીચે પ્રમાણે થશે.

ધારો કે, કમિશન બાદ નફો ₹ 100 હોય, તો કમિશન ₹ 5 થાય. તેથી કમિશન બાદ કર્યા પહેલાંનો નફો ₹ 105 (100 + 5) થાય, જેમાં કમિશનના ₹ 5 સમાપેલા છે.

$$\therefore \text{સુધાંશુનું કમિશન} = \frac{31,290 \times 5}{105} \quad (\text{નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતાની જમા બાજુનો સરવાળો ₹ 38,670 \\ \text{બાદ : (મૂડી પર વ્યાજ ₹ 7200 + ચાલુ ખતાનું વ્યાજ ₹ 180) = ₹ 31,290}) \\ = ₹ 1490$$

(4) કમિશન બાદ નફો (વહેંચણીપાત્ર નફો) = ₹ 29,800 (₹ 31,290 - ₹ 1490) જે ભાગીદારો વચ્ચે 3:2ના પ્રમાણમાં વહેંચેલ છે.

$$\text{સુધાંશુનો વહેંચણીપાત્ર નફો} = ₹ 29,800 \times \frac{3}{5} \\ = ₹ 17,880$$

$$\text{સર્વેશનો વહેંચણીપાત્ર નફો} = ₹ 29,800 \times \frac{2}{5} \\ = ₹ 11,920$$

ઉદાહરણ 14 : સક્ષમ, સમર્થ અને શ્રેય એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તા. 1-4-2016ના રોજ તેઓની મૂડી અનુક્રમે ₹ 1,00,000, ₹ 60,000 અને ₹ 40,000 હતી. ભાગીદારી કરારપત્ર અનુસાર (1) ભાગીદારોની શરૂઆતની મૂડી પર વાર્ષિક 8 % વ્યાજ આપવાનું છે. (2) ઉપાડ પર વાર્ષિક 10 % વ્યાજ વસૂલ લેવાનું છે. (3) સમર્થને માસિક ₹ 600 લેખે પગાર આપવાનો છે. (4) નફાનો અડધો ભાગ ભાગીદારોને સરખે હિસ્સે અને બાકીનો અડધો ભાગ તેઓની શરૂઆતની મૂડીના પ્રમાણમાં વહેંચવાનો છે.

સક્ષમ અને શ્રેયે તા. 1-1-2017ના રોજ અનુક્રમે ₹ 5000 અને ₹ 4000નો ઉપાડ કરેલ છે.

ભાગીદારોએ સર્વાનુમતે નિર્ણય કર્યો છે કે ભાગીદારોને વહેંચણીપાત્ર નફાની 10 % રકમ સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ જવી. ઉપરના હવાલાઓ નોંધ્યા પહેલાંનો તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનો પેઢીનો નફો ₹ 34,975 છે.

ઉપરની વિગતો પરથી તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનું પેઢીનું નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું અને ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં તૈયાર કરો.

જવાબ :

સક્ષમ, સમર્થ અને શ્રેયની ભાગીદારી પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનું
નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
મૂડી પર વ્યાજ ખાતે :		નફા-નુકસાન ખાતે (ચોખ્ખો નફો)	34,975
સક્ષમ : 8000		ઉપાડ પર વ્યાજ ખાતે :	
સમર્થ : 4800	16,000	સક્ષમ : 125	
શ્રેય : 3200	7200	શ્રેય : 100	225
પગાર ખાતે (સમર્થ) 1200	1200		
સામાન્ય અનામત ખાતે (વહેંચણીપાત્ર નફાના 10 %)			
ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે (વહેંચણીપાત્ર નફો) :			
સક્ષમ : 4500			
સમર્થ : 3420	10,800		
શ્રેય : 2880			
	35,200		35,200

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર

જમા

તારીખ	વિગત	સક્ષમ(₹)	સમર્થ(₹)	શ્રેય(₹)	તારીખ	વિગત	સક્ષમ(₹)	સમર્થ(₹)	શ્રેય(₹)
1-1-17	ઉપાડ ખાતે	5000	—	4000	1-4-16	બાકી આગળ લાવ્યા			
31-3-17	ઉપાડ પર વ્યાજ ખાતે	125	—	100	31-3-17	મૂડી પર વ્યાજ ખાતે	1,00,000	60,000	40,000
31-3-17	બાકી આગળ લઈ ગયા	1,07,375	75,420	41,980	31-3-17	પગાર ખાતે	8000	4800	3200
					31-3-17	ન.નુફાળવણી ખાતે (વહેંચણીપાત્ર નફો)	4500	3420	2880
		1,12,500	75,420	46,080			1,12,500	75,420	46,080

સમજૂતી :

- (1) વહેંચણીપાત્ર નફો વહેંચતા પહેલાં સામાન્ય અનામત ખાતે રકમ લઈ જવાની છે. નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતાંની જમા બાજુનો સરવાળો ₹ 35,200 (₹ 34,975 + ₹ 225) અને ઉધાર બાજુનો સરવાળો ₹ 23,200 (₹ 16,000 + ₹ 7200) થાય છે.

$$\therefore \text{વહેંચણીપાત્ર નફો} = ₹ 35,200 - ₹ 23,200 = ₹ 12,000$$

$$\therefore \text{સામાન્ય અનામત} = \text{વહેંચણીપાત્ર નફાના 10 \%} = 12,000 \times \frac{10}{100} = ₹ 1200$$
- (2) સામાન્ય અનામત ખાતે ₹ 1200 લઈ ગયા બાદ ભાગીદારો માટે વધતો વહેંચણીપાત્ર નફો

$$= ₹ 12,000 - ₹ 1200 = ₹ 10,800$$

વહેંચણીપાત્ર નફો નીચે પ્રમાણે વહેંચાશે :

વિગત	સત્તમ (₹)	સમર્થ (₹)	શ્રેય (₹)	કુલ (₹)
₹ 10,800નો $\frac{1}{2}$ ભાગ ₹ 5400 સરખા ભાગ (1:1:1) બાકીના ₹ 5400 શરૂઆતની મૂડીના પ્રમાણમાં (5:3:2)	1800 2700	1800 1620	1800 1080	5400 5400
કુલ વહેંચણીપાત્ર નફામાં દરેક ભાગીદારનો હિસ્સો	4500	3420	2880	10,800

ઉદાહરણ 15 : શ્રુતિ, કશી અને મેરી એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તા. 1-4-2016ના રોજ તેઓના સ્થિર મૂડી ખાતાંની કુલ બાકી ₹ 2,50,000 હતી. જે અનુકૂળે 2:2:1ના પ્રમાણમાં હતી. તેમના ચાલુ ખાતાંની બાકીઓ અનુકૂળે શ્રુતિ ₹ 24,000 (જમા), કશી ₹ 18,000 (ઉધાર) અને મેરી ₹ 12,000 (જમા) હતી.

ભાગીદારી કરારપત્રમાં આ પ્રમાણે જોગવાઈઓ છે :

- (1) નફાનો $\frac{3}{5}$ ભાગ 3:2:1ના પ્રમાણમાં અને બાકીનો ભાગ શરૂઆતની મૂડીના પ્રમાણમાં વહેંચવો.
- (2) મૂડી પર વાર્ષિક 10 % વ્યાજ આપવાનું છે.
- (3) ચાલુ ખાતાંની શરૂઆતની બાકી પર વાર્ષિક 8 % વ્યાજ ગણવાનું છે.
- (4) કશીને માસિક ₹ 500 પગાર આપવાનો છે.
- (5) ભાગીદારો પાસેથી ઉપાડ પર વાર્ષિક 12 % વ્યાજ વસૂલ કરવાનું છે.

શ્રુતિએ તા. 1-2-2017ના રોજ ₹ 18,000, કશીએ તા. 30-11-2016ના રોજ ₹ 12,000 અને મેરીએ તા. 1-10-2016ના રોજ ₹ 20,000 ઉપાડવા હતા.

મેરી તા. 1-1-2017ના રોજ વધારાની મૂડી પેટે ₹ 24,000 લાવી હતી. ચોખ્યા નફાના 5 % (પરંતુ ₹ 6000થી વધુ નહિ) રૂકમ વિકસ ભંડોળ ખાતે લઈ જવાના છે. ત્યાર બાદ મેરીને તેનું કમિશન બાદ કર્યા પછીના ચોખ્યા નફા પર 10 % લેઝે કમિશન આપવાનું છે. ઉપાડ પર વ્યાજ જમા કર્યા પછી પરંતુ અન્ય હવાલાઓ નાખ્યા પહેલાં તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનો પેઢીનો નફો ₹ 1,71,040 હતો. ઉપરની માહિતી પરથી તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનું નફા-નુકસાન ફણવણી ખાતું, સ્થિર પદ્ધતિએ ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં અને ચાલુ ખાતાં તૈયાર કરો.

જવાબ :

શ્રુતિ, કશી અને મેરીની ભાગીદારી પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનું નફા-નુકસાન ફણવણી ખાતું

ઉધાર જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
મૂડી પર વ્યાજ ખાતે:		નફા-નુકસાન ખાતે (ચોખ્યો નફો)	1,69,000
શ્રુતિ :	10,000	ઉપાડ પર વ્યાજ ખાતે :	
કશી :	10,000	શ્રુતિ :	360
મેરી :	5600	કશી :	480
ચાલુ ખાતાંની જમા બાકીનાં વ્યાજ ખાતે :		મેરી :	1200
શ્રુતિ :	1920	ચાલુ ખાતાંની ઉધાર બાકીનાં વ્યાજ ખાતે : કશી	2040
1440			1440
મેરી	960		
પગાર ખાતે (કશી)	6000		
વિકસ ભંડોળ ખાતે	6000		
કમિશન ખાતે (મેરી)	12,000		
ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતે (વહેંચણીપાત્ર નફો) :			
શ્રુતિ :	55,200		
કશી :	43,200		
મેરી :	21,600		
	1,20,000		
			1,72,480

ભાગીડારોનાં મૂડી ખતાં

ઉધાર

જમા

તારીખ	વિગત	શુતિ(₹)	કશી(₹)	મેરી(₹)	તારીખ	વિગત	શુતિ(₹)	કશી(₹)	મેરી(₹)
31-3-17	બાકી આગળ લઈ ગયા	1,00,000	1,00,000	74,000	1-4-16	બાકી આગળ લાવ્યા	1,00,000	1,00,000	50,000
					1-1-17	રોકડ ખાતે	-	-	24,000
							1,00,000	1,00,000	74,000

ભાગીડારોનાં ચાલુ ખતાં

ઉધાર

જમા

તારીખ	વિગત	શુતિ(₹)	કશી(₹)	મેરી(₹)	તારીખ	વિગત	શુતિ(₹)	કશી(₹)	મેરી(₹)
1-4-16	બાકી આગળ લાવ્યા	18,000	-	-	1-4-16	બાકી આગળ લાવ્યા	24,000	-	12,000
	ઉપાડ ખાતે				31-3-17	મૂડી પર વ્યાજ ખાતે	10,000	10,000	5600
	ઉપાડ ખાતે				31-3-17	ચાલુ ખતાંની બાકીનાં વ્યાજ ખાતે	1920	-	960
	ઉપાડ ખાતે				31-3-17	પગાર ખાતે	-	6000	-
	ઉપાડ પર વ્યાજ ખાતે		480	1200	31-3-17	ક્રમશન ખાતે	-	-	12,000
	ચાલુ ખતાંની બાકી પર વ્યાજ ખાતે				31-3-17	નફા-નુકસાન ફળવણી ખાતે (વહેંચણીપાત્ર નફા)	55,200	43,200	21,600
	બાકી આગળ લઈ ગયા	72,760	27,280	30,960					
		91,120	59,200	52,160			91,120	59,200	52,160

સમજૂતી :

(1) તા. 31-3-17ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનો પેટેનો નફો (ઉપાડ પર વ્યાજ જમા કર્યો પછીનો) ₹ 1,71,040 આપેલ છે.

ત્રણેય ભાગીડારોના ઉપાડનું કુલ વ્યાજ ₹ 2040 (₹ 360 + ₹ 480 + ₹ 1200) બાદ કરતાં ₹ 1,69,000 (₹ 1,71,040 - ₹ 2040) ચોખ્ખો નફો કહેવાય, જે નફા-નુકસાન ફળવણી ખતાંમાં જમા બાજુ દર્શાવેલ છે.

(2) મેરીની મૂડીનું વ્યાજ : $I = \frac{PRN}{100}$

$$\text{શરૂની મૂડી } ₹ 50,000 \text{ પર સમગ્ર વર્ષનું વ્યાજ} = ₹ \frac{50,000 \times 10 \times 1}{100} = ₹ 5000$$

વધારાની મૂડી ₹ 24,000 પર તા. 1-1-17થી 31-3-17 સુધી 3 માસનું વ્યાજ

$$= 24,000 \times \frac{10}{100} \times \frac{3}{12} = ₹ 600$$

$$\text{મૂડીનું કુલ વ્યાજ} = ₹ 5000 + ₹ 600 = ₹ 5600$$

- (3) વિકાસ ભંડોળ : મેરીને કમિશન અને વિકાસ ભંડોળ પહેલાંનો નફો ₹ 1,38,000 છે. નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતાંની જમા બાજુનો સરવાળો ₹ 1,72,480 - ઉધાર બાજુનો સરવાળો ₹ 34,480 (₹ 25,600 + ₹ 2880 + ₹ 6000)

$$\therefore \text{વિકાસ ભંડોળ} = 1,38,000 \times \frac{5}{100}$$

$$= ₹ 6900$$

પરંતુ આ રકમ ₹ 6000થી વધુ નહિ હોવી જોઈએ.

∴ વિકાસ ભંડોળ ખાતે ₹ 6000 લઈ ગયા.

- (4) મેરીને કમિશન : વિકાસ ભંડોળ ખાતે ₹ 6000 લઈ ગયા બાદ નફો ₹ 1,32,000 વધે છે. (1,38,000 - 6000) ધારો કે કમિશન પછીનો નફો ₹ 100 છે + કમિશન ₹ 10

∴ કમિશન પહેલાંનો નફો ₹ 110

$$\therefore \text{કમિશન} = ₹ 1,32,000 \times \frac{10}{110}$$

$$= ₹ 12,000$$

- (5) વહેંચણીપાત્ર નફો = ₹ 1,32,000 - ₹ 12,000
= ₹ 1,20,000

વહેંચણીપાત્ર નફાની ગણતરી :

વિગત	શુતિ (₹)	કશી (₹)	મેરી (₹)	કુલ (₹)
₹ 1,20,000નો $\frac{3}{5}$ ભાગ ₹ 72,000 (3:2:1ના પ્રમાણમાં) બાકીના ₹ 48,000 શરૂઆતની મૂડીના પ્રમાણમાં (2:2:1)	36,000 19,200	24,000 19,200	12,000 9600	72,000 48,000
કુલ વહેંચણીપાત્ર નફામાં દરેક ભાગીદારનો હિસ્સો	55,200	43,200	21,600	1,20,000

ઉદાહરણ 16 : રંજના, સુભા અને જોસેફ તા. 1-4-2016ના રોજ અનુકૂમે ₹ 1,28,000, ₹ 96,000 અને 80,000 મૂડી લાવી ધંધો શરૂ કરે છે. સુભાએ તા. 1-10-2016ના રોજ ₹ 8000નો ઉપાડ કર્યો છે, જ્યારે રંજનાએ દરેક માસની આખરે ₹ 1200નો ઉપાડ કર્યો છે.

ભાગીદારી કરારપત્ર અનુસાર :

- (1) મૂડી પર વાર્ષિક 5 % લેખે તથા ઉપાડ પર વાર્ષિક 10 % લેખે વ્યાજ ગણવાનું છે.
(2) ભાગીદારો વચ્ચે નફા-નુકસાન વહેંચણીનું પ્રમાણ 5:3:2 છે.

ઉપરોક્ત હવાલાઓ નાખ્યા પછી પેઢીનો જે નફો વધે તેના પર રંજનાને 2 % લેખે બોનસ આપવાનું છે. તા. 31-3-2017ના રોજ ભાગીદારોએ નક્કી કર્યું કે ઉપરના હવાલાઓ મૂડી ખાતે નાખ્યા બાદ પેઢીની કુલ મૂડી ₹ 3,00,000 ગણી ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાંની જમા બાકી 2:2:1ના પ્રમાણમાં રાખવાની છે. તે માટે જરૂરી રકમ ભાગીદારોએ રોકડમાં લાવવી કે રોકડમાં લઈ જવી.

તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષની પેઢીની ચોખ્ખી ખોટ ₹ 45,860 હતી. ઉપરોક્ત વિગતો પરથી તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનું નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું તથા ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં અને ઉપાડ ખાતાં તૈયાર કરો.

જવાબ : રંજના, સુખ્મા અને જોસેફની ભાગીદારી પેઢીનું તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનું નફા-નુકસાન ફણવણી ખાતું
ઉધાર જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
નફા-નુકસાન ખાતે (ચોખી ખોટ)	45,860	ઉપાડ પર વ્યાજ ખાતે :	
મૂડી પર વ્યાજ ખાતે :		રંજના	660
રંજના :	6400	સુખ્મા	400
સુખ્મા :	4800	ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતે (વહેંચણીપાત્ર ખોટ) :	
જોસેફ :	4000	રંજના :	30,000
	15,200	સુખ્મા :	18,000
		જોસેફ :	12,000
			60,000
			61,060

ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં

ઉધાર	તારીખ	વિગત	રંજના(₹)	સુખ્મા(₹)	જોસેફ(₹)	તારીખ	વિગત	રંજના(₹)	સુખ્મા(₹)	જોસેફ(₹)	જમા
31-3-17	ઉપાડ ખાતે	15,060	8400	—	—	1-4-16	રોકડ ખાતે	1,28,000	96,000	80,000	
31-3-17	ન.નુ.ફણવણી ખાતે (વહેંચણી પાત્ર ખોટ)	30,000	18,000	12,000	31-3-17	મૂડી પર વ્યાજ ખાતે	6400	4800	4000	—	
31-3-17	રોકડ ખાતે	—	—	12,000	31-3-17	રોકડ ખાતે	30,660	45,600	—	—	
31-3-17	બા.આ.લઈ ગયા	1,20,000	1,20,000	60,000							
		1,65,060	1,46,400	84,000							84,000

ભાગીદારોનાં ઉપાડ ખાતાં

ઉધાર	તારીખ	વિગત	રંજના(₹)	સુખ્મા(₹)	તારીખ	વિગત	રંજના(₹)	સુખ્મા(₹)
30-4-16	રોકડ ખાતે	1200	—	31-3-17	મૂડી ખાતે		15,060	8400
31-5-16	રોકડ ખાતે	1200	—					
30-6-16	રોકડ ખાતે	1200	—					
31-7-16	રોકડ ખાતે	1200	—					
31-8-16	રોકડ ખાતે	1200	—					
30-9-16	રોકડ ખાતે	1200	—					
1-10-16	રોકડ ખાતે	—	8000					
31-10-16	રોકડ ખાતે	1200	—					
30-11-16	રોકડ ખાતે	1200	—					
31-12-16	રોકડ ખાતે	1200	—					
31-1-17	રોકડ ખાતે	1200	—					
28-2-17	રોકડ ખાતે	1200	—					
31-3-17	રોકડ ખાતે	1200	—					
31-3-17	ઉપાડ પર વ્યાજ ખાતે	660	400				15,060	8400
		15,060	8400					

સમજૂતી :

$$(1) \text{ રંજનાના ઉપાડ પર વ્યાજ} = 1200 \times \frac{10}{100} \times \frac{66}{12} \\ = ₹ 660$$

(2) વર્ષના અંતે વહેચણીપાત્ર ખોટ હોવાથી રંજનાને બોનસ નહીં મળે.

(3) વર્ષના અંતે પેઢીની કુલ મૂડી ₹ 3,00,000 ભાગીદારો વચ્ચે 2:2:1ના પ્રમાણમાં અનુકૂળે ₹ 1,20,000, ₹ 1,20,000 અને ₹ 60,000 રાખવાની છે. આ માટે મૂડી ખાતે હવલાઓની અસર આપ્યા બાદ રંજના અને સુખા ખૂટ્ટી રકમ અનુકૂળે ₹ 30,660 અને 45,600 રોકડા લાવશે. (મૂડી ખાતાંમાં જમા બાજુ નોંધ થશે.) જ્યારે જોસેફ વધતી રકમ ₹ 12,000 રોકડા લઈ જશે. (મૂડી ખાતાંમાં ઉધાર બાજુ નોંધ થશે.)

મર્યાદિત જવાબદારીવાળી ભાગીદારી પેઢી :

1932નાં ભાગીદારી ધારા પ્રમાણે ભાગીદારી પેઢીનાં ભાગીદારોની ધંધાનાં દેવા પ્રત્યે અમર્યાદિત જવાબદારી છે. ભારતમાં લધુ અને મધ્યમ ઉદ્યોગોને વધુ ગતિશીલ બનાવવા માટે તેમજ ભાગીદારી પેઢીમાં ભાગીદારોની અમર્યાદિત જવાબદારીની મર્યાદા દૂર કરવા ભારતમાં The Limited Liability Partnership Act, 2008 એક નવી યોજના તરીકે દાખલ કરવામાં આવેલ છે. ધંધાના બિનકોર્પોરેટ સ્વરૂપની મર્યાદાઓ દૂર કરવા આ ધંધાનું સ્વરૂપ અસ્તિત્વમાં મૂકવામાં આવ્યું છે. અહીં ભાગીદારોની ધંધા પ્રત્યેની જવાબદારીઓ મર્યાદિત કરવામાં આવેલ છે. ધંધાનું આ સ્વરૂપ ભાગીદારી પેઢી અને કંપનીના લક્ષ્ણો ધરાવે છે. અહીં ભાગીદારની ધંધા પ્રત્યેની જવાબદારી, કંપનીના સ્વરૂપમાં જે રીતે શેરહોલ્ડરોની હોય છે તેમજ હોય છે. ધંધાનાં આ સ્વરૂપમાં ઓછામાં ઓછા ભાગીદારો હોવા જોઈએ. ધંધાનો દરેક ભાગીદાર LLP (Limited Liability Partnership)નાં એજન્ટ તરીકે કાર્ય કરશે. પણ તેનું કાર્ય અન્ય ભાગીદારના એજન્ટ તરીકેનું ગણાશે નહિ. આ LLPએ પોતાની નોંધણી કરાવવી ફરજિયાત છે.

આ માહિતી વિદ્યાર્થીઓની જાણકારી માટે આપેલ છે. પરીક્ષામાં અપેક્ષિત નથી.

સ્વાધ્યાય

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

- (1) ભાગીદારોની મૂડી પરનું વ્યાજ એ ભાગીદાર માટે શું છે ?

(અ) ખર્ચ	(બ) દેવું
(ક) આવક	(ડ) નુકસાન
- (2) કઈ પદ્ધતિમાં મૂડીની રકમ બદલાતી હોવાથી મૂડીનું વ્યાજ દર વર્ષ બદલાતું રહે છે ?

(અ) અસ્થિર મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ	(બ) સ્થિર મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ
(ક) ચાલુ ખાતાંની પદ્ધતિ	(ડ) આપેલ પૈકી એક પણ નહિ
- (3) હંગામી મૂડી પ્રથામાં ભાગીદારના ભાગનો નફો કયા ખાતે કઈ બાજુ લખાય ?

(અ) મૂડી ખાતે ઉધાર	(બ) મૂડી ખાતે જમા
(ક) ચાલુ ખાતે ઉધાર	(ડ) ચાલુ ખાતે જમા
- (4) જો સ્થિર મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ હોય, તો ઉપાડ ખાતું બંધ કરી વર્ષના અંતે કયા ખાતે લઈ જવામાં આવે છે ?

(અ) મૂડી ખાતે	(બ) ચાલુ ખાતે
(ક) નફો-નુકસાન ખાતે	(ડ) નફો-નુકસાન ફાળવણી ખાતે
- (5) ભાગીદારના ચાલુ ખાતાંની ઉધાર બાકીનું વ્યાજ પેઢી માટે શું ગણાય ?

(અ) ખર્ચ	(બ) દેવું
(ક) આવક	(ડ) નુકસાન

- (6) ભાગીદારોના ઉપાડ પરનું વ્યાજ એ ભાગીદાર માટે શું છે ?
 (અ) ખર્ચ (બ) ફેવું
 (ક) આવક (ડ) નુકસાન
- (7) નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતાની ઉધાર બાકી એટલે ..... .
 (અ) કાચો નફો (બ) કાચી ખોટ
 (ક) વહેંચણીપાત્ર નફો (ડ) વહેંચણીપાત્ર ખોટ
- (8) જો ભાગીદારી કરારનામામાં મૂડી પર વ્યાજની જોગવાઈ કરવામાં ન આવી હોય, તો કેટલા ટકા વ્યાજ આપવું ?
 (અ) 6 % (બ) 9 %
 (ક) 12 % (ડ) કાંઈ નહિ
- (9) જો ભાગીદારી કરારપત્રમાં સ્પષ્ટતા ન હોય, તો પેઢીને ભાગીદારે ધીરેલી લોન પર કેટલા ટકા વ્યાજ ગણાય ?
 (અ) 6 % (બ) 9 %
 (ક) 12 % (ડ) વ્યાજ ગણાશે નહિ
- (10) A, B અને Cની મૂડીનું પ્રમાણ 3:2:1 હોય અને વર્ષનો વહેંચણીપાત્ર નફો ₹ 66,000 હોય, તો Cને કેટલો નફો મળો ?
 (અ) ₹ 11,000 (બ) ₹ 22,000
 (ક) ₹ 33,000 (ડ) ₹ 66,000

2. નીચેના પ્રશ્નોના એક વાક્યમાં જવાબ આપો :

- (1) ભાગીદાર એટલે શું ?
- (2) ભાગીદારી પેઢીમાં ઓછામાં ઓછા કેટલા અને વધુમાં વધુ કેટલા ભાગીદાર હોય છે ?
- (3) ભાગીદારી કરારનામું એ પેઢીનું શું ગણાય ?
- (4) ભાગીદારી કરારનામું તૈયાર કરવાનો હેતુ જણાવો.
- (5) ભાગીદારો વચ્ચે લેખિત કરાર ન હોય, તો વહીવટી પ્રશ્નોનો નિકાલ કઈ રીતે થાય છે ?
- (6) ભાગીદારી પેઢીમાં ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં રાખવાની પદ્ધતિઓ જણાવો.
- (7) સ્થિર મૂડી પ્રથમાં ભાગીદારનો નફો ક્યા ખાતે જમા કરવામાં આવે છે ?
- (8) સ્થિર મૂડી ખાતાની પદ્ધતિ અમલમાં હોય, ત્યારે ભાગીદાર વધારાની મૂડી કાયમી ધોરણે લાવે તો તે ક્યા ખાતે જમા થાય છે ?
- (9) જો ભાગીદારના ચાલુ ખાતાની ઉધાર બાકી હોય, તો પાકા સરવૈયામાં કઈ બાજુએ દર્શાવવામાં આવે છે ?
- (10) વર્ષના અંતે ભાગીદારનું ઉપાડ ખાતું બંધ કરી મૂડી ખાતે લઈ જવાની આમનોંધ લખો.
- (11) નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું એ ક્યા ખાતાનો જ એક ભાગ છે ?

3. નીચેના પ્રશ્નોના ટૂંકમાં જવાબ આપો :

- (1) એક ભાગીદાર પેઢીમાંથી દર મહિનાને અંતે એકસરખી રકમનો ઉપાડ કરે છે. વર્ષના અંતે કુલ વાર્ષિક ઉપાડ ₹ 12,000 કરેલ છે. જો ઉપાડ પર વાર્ષિક 12 % લેખે વ્યાજ વસૂલ કરવાનું હોય, તો વર્ષના અંતમાં ઉપાડ પર વ્યાજ ગણો.
- (2) અમૃતા અને દિવ્યા એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તેઓની મૂડીનું પ્રમાણ 3:2 છે. અમૃતાને તેનું કમિશન બાદ કર્યા પછીના ચોખ્ખા નફા પર 8 % કમિશન આપવાનું છે. જો વર્ષના અંતે પેઢીનો નફો ₹ 96,876 હોય, તો અમૃતાને કુલ કેટલી રકમ મળશે ?

- (3) વિસ્મય, અભિજીત અને કુનાલ 3:2:4ના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચી લેતાં ભાગીદારો છે. મેનેજરને તેનું કમિશન આપ્યા બાદ વધતી નફાના 10 % કમિશન આપવાનું છે. અભિજીતના ભાગે ₹ 30,000 નફો આવે છે. મેનેજરના કમિશનની ગણતરી કરો.
- (4) રાજકુમાર, કૌશિક અને શર્માનું નફો-નુકસાનનું પ્રમાણ 15:10:9 છે. જો વર્ષના અંતે પેઢીનો કુલ નફો ₹ 68,000 થયો હોય તો દરેક ભાગીદારને મળતો નફો શોધો.
- (5) મહેતાને પંડ્યા કરતાં ચાર ગણો અને બાજપાઈને મહેતાના હિસ્સાનો અધ્યો ભાગ મળે છે. વર્ષના અંતે પેઢીનો નફો ₹ 87,500 થયો હોય, તો દરેક ભાગીદારને મળતી નફાની રકમ શોધો.
- (6) શીલા, સુરલિ અને સંકેતની ભાગીદારી પેઢીનો ₹ 1,35,000 નફો 3:2:3ના પ્રમાણમાં વહેંચવાને બદલે ભૂલથી 2:1:3ના પ્રમાણમાં વહેંચ્યો છે. આ ભૂલ સુધારવા મૂડી ખાતે કઈ અસર આપવી પડે?
- (7) રામ, રહીમ અને ઈસુ એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તા. 1-4-16ના રોજની તેમની મૂડી અનુકૂમે ₹ 60,000, ₹ 40,000 અને ₹ 50,000 હતી. વર્ષના અંતે નફાની વહેંચણી કર્યા પછી માલૂમ પડ્યું કે મૂડી પર 6 % લેખે વ્યાજ ગણવાનું રહી ગયું છે. ભૂલસુધારણા નોંધ લખો.
- (8) લતા, ગીતા અને પ્રવીણા એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદાર છે. નફાની વહેંચણી કર્યા પછી માલૂમ પડ્યું કે ઉપાડ પર વ્યાજ અનુકૂમે ₹ 2700, ₹ 1200 અને ₹ 1500 ગણવાનું રહી ગયું છે. ભૂલસુધારણા નોંધ લખો.
- (9) મુકેશ, ધવલ અને વિનોદ એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તેઓની મૂડીનું પ્રમાણ 4:2:3 છે. મુકેશને નફામાંથી ઓછામાં ઓછા ₹ 35,000 મળશે જ એવી ખાતરી ધવલ અને વિનોદ આપી છે. પેઢીનો વર્ષનો નફો ₹ 90,000 થયો હોય, તો ભાગીદારો વચ્ચે નફાની વહેંચણી કેવી રીતે થશે ?
- (10) રઘુવીરની આખરની મૂડી ₹ 80,000 છે. જેમાં ચાલુ વર્ષના ઉપાડના ₹ 12,500 તથા નફાના ₹ 17,800ની અસર આપેલ છે. શરૂની મૂડી પર વાર્ષિક 6 %ના દરે કેટલું વ્યાજ થાય ?
- (11) A, B અને C સરખા હિસ્સાના ભાગીદારો છે. તેમની કુલ મૂડી ₹ 4,50,000 છે. તેમની મૂડીનું પ્રમાણ 1:3:2 છે. પેઢી મૂડી પર વાર્ષિક 9 %ના દરે વ્યાજ ચૂકવે છે. ભાગીદાર 'C'ને મૂડીના વ્યાજ સહિત ₹ 73,500 મળ્યા છે, તો ભાગીદાર 'A' અને 'B'ને મૂડીના વ્યાજ સહિત કેટલા રૂપિયા મળે ?

4. નીચેના પ્રશ્નોના મુદ્દાસર જવાબ આપો :

- (1) ભાગીદારીનો અર્થ સમજાવો.
- (2) ભાગીદારીનાં લક્ષણો જણાવો.
- (3) ભાગીદારી કરારનામાની ગેરહાજરીમાં હિસાબોને અસર કરતી ભારતીય ભાગીદારી કાયદા 1932ની જોગવાઈઓ જણાવો.
- (4) નફો-નુકસાન ફાળવણી ખાતું એટલે શું ? તેમાં દર્શાવાતી વિગતો દર્શાવો.

5. ટૂંકનોંધ લખો :

- (1) ભાગીદારીનું કરારનામું
- (2) ભાગીદારોનાં અસ્થિર મૂડી ખાતાં
- (3) ભાગીદારોનાં સ્થિર મૂડી ખાતાં
- (4) ભાગીદારોનાં ચાલુ ખાતાં
- (5) ભાગીદારોનાં ઉપાડ ખાતાં

6. તફાવત લખો :

- (1) સ્થિર મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ અને અસ્થિર મૂડી ખાતાંની પદ્ધતિ
- (2) નફો-નુકસાન ખાતું અને નફો-નુકસાન ફાળવણી ખાતું

7. X અને Y એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તેઓએ ભાગીદારી કરારનામું તૈયાર કર્યું નથી. ભાગીદારો વચ્ચે નીચેના પ્રશ્નો અંગે મતલેદ છે. તમે ભાગીદારોને કાયદેસરની સલાહ આપો.
- (1) X ભાગીદારોએ કરેલ ઉપાડ પર 6 % વ્યાજ લેવાની માંગણી કરે છે.
  - (2) Y પેઢીમાં સક્રિય ભાગીદાર તરીકે કામ કરે છે તે બદલ મહેનતાણું અને કમિશન માંગે છે.
  - (3) X ભાગીદારોને મૂડી પર વ્યાજ આપવા માંગણી કરે છે.
  - (4) X દ્વારા પેઢીને ₹ 20,000 લોન તરીકે ધીરવામાં આવેલા છે. તે લોન પર વ્યાજની માંગણી કરે છે.
  - (5) Yને પેઢીએ ₹ 25,000ની લોન આપેલ છે. X લોન પર વ્યાજ વસૂલ કરવાનું કહે છે.
  - (6) X પેઢીના નફાની વહેંચણી ભાગીદારોની મૂડીના પ્રમાણમાં વહેંચવાનું કહે છે.
8. હરપાલ અને ચિરાગ એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તા. 1-4-2016ના રોજ તેઓની મૂડી અનુકૂમે ₹ 60,000 અને ₹ 1,00,000 છે. વર્ષ દરમિયાન હરપાલે તા. 1-4-2016ના રોજ ₹ 15,000નો તથા ચિરાગે તા. 1-1-2017ના રોજ ₹ 20,000નો ઉપાડ કર્યો છે. ભાગીદારી કરારપત્રની જોગવાઈઓ નીચે પ્રમાણો છે :
- (1) મૂડી પર વાર્ષિક 12 % વ્યાજ ગણવું.
  - (2) ઉપાડ પર વાર્ષિક 9 % વ્યાજ વસૂલ કરવાનું છે.
  - (3) હરપાલને પેઢીમાં સક્રિય કામગીરી કરવા બદલ માસિક ₹ 1000 પગાર આપવાનો છે તથા ચિરાગને વહેંચણીપાત્ર નફાના 5 % કમિશન આપવાનું છે.
- હરપાલે તા. 1-12-2016ના રોજ પેઢીને ₹ 30,000ની લોન આપી છે. ભાગીદારી કરારપત્રમાં લોનના વ્યાજ અંગે કોઈ ઉત્તેખ નથી, તે લોન પર વાર્ષિક 11 % લેખે વ્યાજની માંગણી કરે છે.
- તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનો ઉપરની જોગવાઈઓ પહેલાંનો અને હરપાલની લોન પર વ્યાજ ગણયા પછીનો પેઢીનો નફો ₹ 79,400 છે.
- ઉપરની વિગતો પરથી પેઢીનું નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું અને ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં તૈયાર કરો.
9. ભદ્રેશ અને હિરલ એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તેમનું નફા-નુકસાનની વહેંચણીનું પ્રમાણ 3:2 છે. તા. 1-4-2016ના રોજ ભાગીદારોની કુલ મૂડી ₹ 4,20,000 છે. તેઓની સ્થિર મૂડીનું પ્રમાણ 4:3 છે. આ જ દિવસે તેમનાં ચાલુ ખાતાંની બાકીઓ આ પ્રમાણો છે : ભદ્રેશ ₹ 36,000 (જમા), હિરલ ₹ 24,000 (ઉધાર).
- ભાગીદારી કરાર અનુસાર ભાગીદારોની મૂડી પર વાર્ષિક 12 % વ્યાજ આપવાનું છે તથા ચાલુ ખાતાંની શરૂઆતની બાકી પર વાર્ષિક 10 % વ્યાજ ગણવાનું છે. ભાગીદારોએ પેઢીમાંથી કરેલા ઉપાડ પર વાર્ષિક 12 % લેખે વ્યાજ વસૂલ કરવાનું છે. ભદ્રેશને પેઢીમાં સક્રિય કામ કરવા બદલ માસિક ₹ 2400 પગાર આપવાનો છે.
- ભદ્રેશે તા. 1-10-2016ના રોજ ₹ 36,000 અને હિરલે તા. 1-1-2017ના રોજ ₹ 48,000નો ઉપાડ કર્યો છે. હિરલને તેનું કમિશન બાદ કર્યા પછીના ચોખ્ખા નફા પર 10 % કમિશન આપવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- ઉપરના હવાલાઓ ધ્યાનમાં લીધા સિવાય તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનો પેઢીનો નફો ₹ 4,06,800 છે.
- ઉપરની વિગતો પરથી પેઢીનું નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું તથા સ્થિર પદ્ધતિએ ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં અને ચાલુ ખાતાં તૈયાર કરો.
10. શારદા, જમના અને ગણેશ એક પેઢીના ભાગીદારો છે. તા. 1-4-2016ના રોજ તેઓની મૂડી અનુકૂમે ₹ 72,000, ₹ 48,000 અને ₹ 24,000 હતી. ભાગીદારી કરારપત્ર અનુસાર :
- (1) ભાગીદારોની શરૂઆતની મૂડી પર વાર્ષિક 5 % વ્યાજ આપવાનું છે.
  - (2) ઉપાડ પર વાર્ષિક 8 % વ્યાજ વસૂલ લેવાનું છે.
  - (3) શારદાને માસિક ₹ 700 પગાર આપવાનો છે.
  - (4) નફાનો અડધો ભાગ ભાગીદારો વચ્ચે સરખે હિસ્સે અને બાકીનો અડધો ભાગ તેઓની શરૂઆતની મૂડીના પ્રમાણમાં વહેંચવાનો છે.

તા. 31-12-2016ના રોજ ગણેશે ₹ 6000 પેઢીમાંથી અંગત વપરાશ માટે ઉપાડ્યા હતા.

ઉપાડ પર વ્યાજ ગણ્યા પછી પરંતુ ઉપરોક્ત અન્ય હવાલાઓ નાખ્યા પહેલાંનો તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતા વર્ષનો પેઢીનો નફો ₹ 81,600 છે. ભાગીદારોમાં નફાની વહેંચણી થાય એ પહેલાં અને ઉપરના હવાલાઓ નાખ્યા પછી જે નફો રહે તેના 20 % (પરંતુ ₹ 18,000થી ઓછા નહિ, એટલી રકમ) પેઢીના સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ જવાના છે.

ઉપરની વિગતો પરથી તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનું પેઢીનું નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું તેમજ ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં તૈયાર કરો.

11. ઈશા, સરસ્વતી અને લક્ષ્મી શરૂઆતની મૂડીના પ્રમાણમાં નફો-નુકસાન વહેંચી લેતા ભાગીદારો છે. તા. 1-4-2016ના રોજ તેમનાં સ્થિર મૂડી ખાતાંની બાકી અનુક્રમે ₹ 40,000, ₹ 40,000 અને ₹ 20,000 હતી. તે તારીખે તેમનાં ચાલુ ખાતાંની બાકીઓ નીચે પ્રમાણે હતી :

ઈશા ₹ 5000 (જમા), સરસ્વતી ₹ 4000 (જમા), લક્ષ્મી ₹ 3000 (ઉધાર)

ભાગીદારોના વર્ષ દરમિયાનનો કુલ ઉપાડ ₹ 20,000 છે. જે અનુક્રમે 2:1:2ના પ્રમાણમાં છે. ઈશાએ તા. 30-6-2016ના રોજ ₹ 3000 અને તા. 1-10-2016ના રોજ ₹ 2000 પેઢીને લોન પેટે આપ્યા હતા. લક્ષ્મી તા. 30-11-2016ના રોજ વધારાની મૂડી પેટે ₹ 12,000 લાવી હતી.

ભાગીદારી કરારપત્ર અનુસાર :

- (1) મૂડી પર 10 % વ્યાજ ગણવું.
- (2) ઉપાડ પર અનુક્રમે ₹ 800, ₹ 500 અને ₹ 700 વ્યાજ વસૂલ કરવું.
- (3) ચાલુ ખાતાંની શરૂઆતની બાકી પર 8 % વ્યાજ ગણવું.
- (4) પેઢીમાં સક્રિય કાર્ય કરવા બદલ ઈશાને તા. 1-11-2016થી દર મહિને ₹ 800 લેખે પગાર આપવો.
- (5) વહેંચણીપાત્ર નફાના ₹ 3500 મકાન ભંડોળ ખાતે લઈ જવા.

તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનો ઉપરોક્ત હવાલાઓ નાખ્યાં પહેલાંનો અને ઈશાની લોન પર વ્યાજ ગણ્યા પછીનો નફો ₹ 20,880 છે.

ઉપરની માહિતી પરથી પેઢીનું નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું, ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં તથા ચાલુ ખાતાં તૈયાર કરો.

12. પ્રેરણા, પારસ અને જ્યશ્ચી એક ભાગીદારી પેઢીના ભાગીદારો છે. તા. 1-4-2016ના રોજ તેમની મૂડી અનુક્રમે ₹ 1,50,000, ₹ 90,000 અને ₹ 60,000 હતી. તેમનો ઉપાડ નીચે મુજબ હતો :

પ્રેરણા તા. 1-7-2016 ₹ 15,000 અને પારસ તા. 31-10-2016 ₹ 24,000

તેઓ અઠ્ડો નફો મૂડીના પ્રમાણમાં અને બાકીનો નફો 2:2:1ના પ્રમાણમાં વહેંચે છે. જ્યશ્ચીએ તા. 1-10-2016ના રોજ પેઢીને ₹ 30,000ની લોન આપી હતી. ભાગીદારી કરાર અનુસાર મૂડી પર 5 % અને ઉપાડ પર 12 % વ્યાજ ગણવાનું છે. પારસને પેઢીમાં સક્રિય કાર્ય કરવા બદલ વાર્ષિક ₹ 18,000 વેતન આપવાનું છે. પ્રેરણાને ઉપરની જોગવાઈ કર્યા પછી તથા તેનું કમિશન બાદ કર્યા પછી વધતા નફાના 10 % કમિશન આપવાનું છે. તા. 31-3-2017ના રોજ ઉપરના હવાલાઓ નાખ્યા સિવાયનો અને જ્યશ્ચીની લોન પર વ્યાજ ગણ્યા પછીનો પેઢીનો નફો ₹ 1,29,450 હતો. ઉપરોક્ત હવાલાઓની અસર આપ્યા પછી અને નફો-નુકસાન મૂડી ખાતે લઈ ગયા પછી પેઢીની કુલ મૂડી વર્ષની શરૂઆતની કુલ મૂડી જેટલી જ રાખવાનું હરાવવામાં આવ્યું છે, જે 2:2:1ના પ્રમાણમાં હોવી જોઈએ. આ માટે જરૂરી રકમ ભાગીદાર રોકડમાં લાવે અથવા રોકડમાં લઈ જાય.

તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષનું પેઢીનું નફા-નુકસાન ફાળવણી ખાતું તથા ભાગીદારોનાં મૂડી ખાતાં તૈયાર કરો.

